

РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД ЗА СОЦИЈАЛНУ ЗАШТИТУ

ПУНОЛЕТНИ У СИСТЕМУ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ У 2021. ГОДИНИ

Београд

јул 2022.

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР.....	4
1. ПУНОЛЕТНИ У СИСТЕМУ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ – ОПШТИ ПОКАЗАТЕЉИ	6
2. ПОРОДИЦА У КРИЗИ, ПОРОДИЦЕ У ПОТРЕБИ ЗА ПОДРШКОМ.....	13
3. КОРИСНИЦИ ЖРТВЕ НАСИЉА.....	18
4. ОСОБЕ СА ИНВАЛИДИТЕТОМ.....	32
5. КОРИСНИЦИ БЕЗ УСЛОВА ЗА САМОСТАЛАН ЖИВОТ И ОДГОВАРАЈУЋЕГ ПОРОДИЧНОГ СТАРАЊА	43
6. МАТЕРИЈАЛНО УГРОЖЕНИ КОРИСНИЦИ	50

ЛИСТА СКРАЋЕНИЦА

АПД – Анкета о потрошњи домаћинстава

АП КиМ – Аутономна покрајина Косово и Метохија

БДП – Бруто домаћи производ

ЕУ – Европска Унија

EU-SILC - Анкета о приходима и условима живота (The Survey on Income and Living Conditions – SILC)

ЗСЗ – Закон о социјалној заштити

ЈЛС – Јединица локалне самоуправе

ЛПЛУ – Лиценцирани пружаоци локалних услуга (дневне услуге у заједници, услуге подршке за самосталан живот и услуге смештаја – прихватилишта/свратишта)

МРЗБСП – Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

МУП – Министарство унутрашњих послова

НСП – Новчана социјална помоћ

ПИО – Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање

РЗС – Републички завод за статистику

РЗСЗ – Републички завод за социјалну заштиту

РС – Република Србија

СЗ – Социјална заштита

СИПРУ – Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва

ТНП – Право на помоћ и негу другог лица

УН – Уједињене нације

УТНП – Увећани додатак за помоћ и негу другог лица

ЦСР – Центар за социјални рад

ЦЗЖТЉ – Центар за заштиту жртава трговине људима

ПРЕДГОВОР

„Пунолетни корисници у систему социјалне заштите у 2021. години“ је седми по реду извештај у којем су представљени статистички подаци о пунолетним корисницима система социјалне заштите. Као и претходна, и ово издање садржи актуелне статистичке податке о пунолетним корисницима у различитим областима социјалне заштите.

Циљ извештаја је сагледавање потреба корисника, односно да се путем статистичких података омогући увид у ефекте које постиже систем социјалне заштите. Сагледавањем потреба корисника и праћењем података о поступцима, мерама и услугама из домена социјалне заштите, омогућава се планирање и унапређење социјалне заштите, односно креирање и спровођење политика усмерених на отклањање неједнакости и последица социјалне искључености.

Извештај о пунолетним корисницима социјалне заштите, заједно са извештајем „Деца у систему социјалне заштите у 2021. години“, представља целовит увид у специфичности положаја и потреба корисника у систему и омогућава праћење података о поступцима, мерама и услугама из домена социјалне заштите.

У годишњим извештајима о раду установа у систему социјалне заштите у 2021. години, подаци показују да се систем у другој години пандемије ефикасније суочио са изазовима пандемије и да је услед повремених или трајних укидања појединих мера заштите успео да дефинише модалитете рада којима су се боље прилагодили већ познатим околностима те успевали да поверене послове обављају као пре пандемије.

У извештају су прикупљени и објављени статистички подаци о пунолетним корисницима из следећих институција: установа социјалне заштите – центри за социјални рад, установа за смештај деце и младих и установа за смештај одраслих и старијих, лиценцираних пружалаца услуга социјалне заштите у заједници, Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Републичког завода за статистику, Републичког Фонда за ПИО, Центра за заштиту жртава трговине људима, као и подаци које обједињује Еуростат.

Извештајем су приказани статистички подаци из следећих области:

1. Пунолетни корисници система социјалне заштите у 2021. години – општи показатељи
2. Породица у кризи/породице у потреби за подршком
3. Корисници жртве насиља
4. Особе са инвалидитетом
5. Корисници без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања
6. Материјално угрожени корисници

За анализу стања, доношење одговарајућих мера и праћење њихове реализације неопходно је системско обезбеђивање статистичких показатеља и њихово унапређивање. Републички завод за социјалну заштиту посвећен је изградњи одрживог институционалног оквира за праћење корисника у систему социјалне заштите, којем доприноси и ова публикација.

Извештај је намењен заинтересованој јавности са намером да укаже на проблеме који изискују деловање система социјалне заштите и друштва у целини. Надамо се да ће овај извештај послужити и као подстицај за будућа истраживања и анализе, те да ће помоћи у планирању и спровођењу политика једнаких могућности.

У Београду, јул 2022.

в.д. директора

Марко Тодосић

1. ПУНОЛЕТНИ У СИСТЕМУ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ – ОПШТИ ПОКАЗАТЕЉИ

Систем социјалне заштите у Србији заснован је на поштовању принципа људских права садржаних у Универзалној декларацији о људским правима и у конвенцијама усвојеним под окриљем УН које артикулишу права одређених група. У складу са националном законском регулативом, а посебно са Породичним законом, Законом о социјалној заштити, Законом о финансијској подршци породици са децом и Законом о спречавању насиља у породици, систем социјалне заштите оријентисан је на остваривање минималне материјалне сигурности и независности, отклањање последица социјалне искључености и превенцију и санирање последица злостављања, занемаривања и експлоатације. Утемељење циљева система социјалне заштите налази се у Уставом Републике Србије гарантованим правима: праву на живот, опстанак и развој, праву на поштовање најбољег интереса детета, праву на једнак третман, односно недискриминацију.

Социјална заштита у Србији је дефинисана као организована друштвена делатност од јавног интереса чији је циљ пружање помоћи и оснаживање за самосталан и продуктиван живот у друштву појединаца и породица, као и спречавање настајања и отклањање последица социјалне искључености.¹ Сви грађани РС имају право на социјалну заштиту која се обезбеђује пружањем услуга социјалне заштите и материјалном подршком.

Циљеви социјалне заштите остварују се пружањем услуга социјалне заштите и активностима које предупређују, умањују или отклањају зависност од социјалних служби.

Корисник социјалне заштите је појединац, односно породица која се суочава с препрекама у задовољавању потреба, услед чега не може да достигне или да одржи квалитет живота.² Такође, корисници социјалне заштите су грађани који немају довољно средстава за подмирење основних животних потреба, а не могу да их остваре својим радом, приходом од имовине или из других извора.

Према Закону о социјалној заштити, унутар групације пунолетних корисника разликују се три старосне категорије млади (од 18 до навршене 26 године старости), одрасли (од 26 до навршене 65 године старости) и старији (од навршене 65 године старости).

Преглед најважнијих запажања:

- Демографска слика Србије је обележена трендовима депопулације и демографског старења који су последица негативног природног прираштаја и негативног миграционог салда. Број становника у Србији се, између два последња Пописа становништва РС (Попис 2002. и 2011. године) смањило, а резултати Процене становништва РС за 2021. годину³ указују на наставак оваквог тренда. У 2021. години укупан број становника Србије смањило се у односу на број становника у 2012. години

¹ Члан 2. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

² Члан 41. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

³ У тренутку израде извештаја, коришћени су подаци процене становништва за 01.01.2021. године.

за 4,5%. Удео пунолетних у укупном броју становника РС у 2021. години је 82,6% (Графикон 1.1).

- Резултати пројекција указују да ће у периоду до 2060. године једна од најважнијих карактеристика демографског развика Србије бити изразито стара старосна структура становништва, са мањим бројем лица млађих од 15 година и њиховим мањим уделом у укупном пројектованом становништву Србије⁴. Удео старијих био би, према свим пројекционим варијантама, у 2060. години знатно већи него почетне 2010. године, а кретао би се у интервалу од 23,6% (варијанта високог фертилитета) до 31,8% (варијанта ниског фертилитета). Такође, резултати пројекција указују да ће се нарочито интензивно одвијати старење старијих, тј. повећање удела старијих од 80 или више година.
- Старење становништва и раст броја издржаваних лица у односу на број лица радног узраста заједнички је проблем за земље ЕУ и Србију. Смањење броја становника само по себи не мора да представља проблем, али када се дешава истовремено са старењем становништва као што је случај у Србији, може да угрози квалитет живота⁵, пре свега кроз немогућност државе да задовољи потребе зависног становништва⁶. У периоду 2015 - 2060. у просеку ће у земљама ЕУ стопа укупне зависности порастати са 53 на 78, док се очекује да ће у Србији порастати са 54 на 86. Очекује се да ће стопа зависности старијег становништва у ЕУ порастати са 29 на 52, а у Србији са 30 на 57⁷.
- У 2021. години укупан број корисника система социјалне заштите износио је ~~износио~~ 707.565. Док се број становника Републике Србије континуирано смањује, број корисника социјалне заштите је порастао у последњих десет година. Наиме, подаци указују да од 2012. до 2018. године долази до континуираног повећања броја корисника, након чега долази до тренда смањења. У односу на 2012. годину укупан број корисника у 2021. години већи за 13,0%, док је број пунолетних корисника већи за 16,9%, док је у 2021. години укупан број корисника на евиденцији ЦСР смањен за 2,7% у односу на 2020. годину. (Графикон 1.2).
- У 2021. години 9% пунолетног становништва РС⁸ је на евиденцији ЦСР, тј. користи услуге система социјалне заштите и тај удео се у последњих десет година континуирано повећавао (Графикон 1.3). У дистрибуцији корисника СЗ према

⁴ Што се тиче прогностичке варијанте, њено остварење би у 2060. години резултирало са 653 хиљаде младих до 15 година и њиховим уделом у укупном становништву од свега 13,3%. У поређењу са бројем старих 65 или више година, младих би било више него двоструко мање, а вредност индекса старења би достигла 229 индексних поена, или готово двоструко више него 2010. године.

⁵ <https://mons.rs/demografске-promene-u-eu-i-srbiji-ocekivani-trendovi-i-njihove-posledice>

⁶ Стопа зависности и стопа зависности старог становништва показују колико се мења структура становништа у посматраном периоду, тј. колико зависних лица „иде“ на 100 лица радног узраста која "издржавају" зависна лица кроз плаћање пореза и доприноса.

⁷ <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00198/default/table?lang=en>

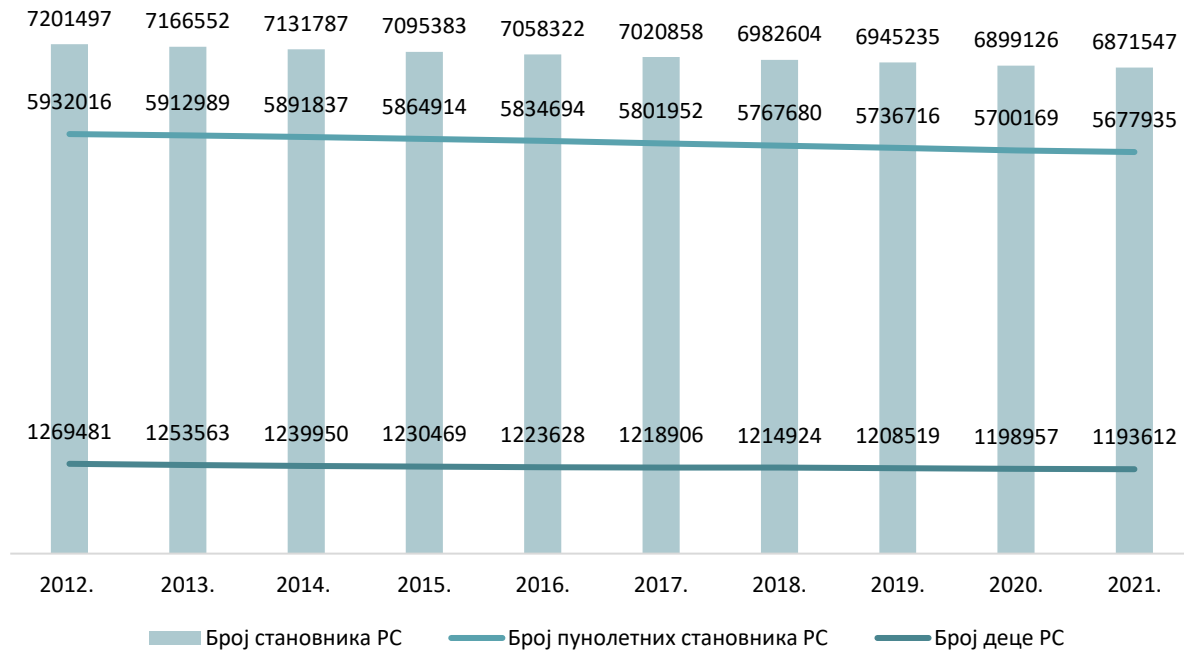
⁸ Просек се односи на РС без АП КиМ – за КиМ није могуће израчунати дистрибуцију према областима јер РЗС не ради процене становништва за КиМ. За израчунавање су коришћени подаци о процени становништва за 01.01.2021. годину.

областима РС уочавају се значајнија одступања од просека: највећи проценат пунолетних корисника СЗ у укупном пунолетном становништву области, као и највеће одступање од републичког просека је у Поморавској области где је 14,8% становништва на евиденцији ЦСР (Графикон 1.4). Затим следе Пчињска област са 14,4% и Пиротска са 14,0%. Највеће одступање од просека у обрнутом смеру је у Колубарској области где најмање, односно 4,3%, становништва користи услуге СЗ, док је у Граду Београду тај удео 5,9%.

- Према старосној структури пунолетних корисника, у 2021. години у односу на укупан број пунолетних корисника доминирају одрасли корисници са уделом од 62,9%, старији чине 25,1%, а најмањи је удео младих и износи 12%. Посматрајући десетогодишњи тренд, највиши пораст видљив је у категорији старијих корисника и то за 33,9%, док број одраслих корисника бележи пораст од 14 %. Најмањи пораст забележен је код младих корисника 3,4% (Графикон 1.5). У односу на полну структуру пунолетних корисника, у свим старосним категоријама има више жена: удео жена код младих је 52%, одраслих 53%, док је код старијих корисника нешто видљивија разлика, жене чине 59% старијих корисника (Графикон 1.6).
- Континуирано највише пунолетних корисника на евиденцији ЦСР припада корисничкој групи материјално угрожених, који у ЦСР остварују право на новчану социјалну помоћ и друге врсте материјалне помоћи (Табела 1). Процент ове корисничке групе у односу на друге у 2021. години износи 55,8%. Од осталих категорија пунолетних корисника 11,8% чине пунолетне особе са инвалидитетом, док је удео свих осталих корисничких група мањи од 10% појединачно. Целокупна структура корисника према корисничким групама не показује значајна одступања у односу на претходне годину.
- Процеси старења становништва РС, континуирано висока заступљеност материјално угрожених корисника у систему СЗ и повећавање коефицијента зависности између радно активне и неактивне популације, имају значајне импликације на систем СЗ. На ширем друштвеном плану демографски процеси и економска ситуација доприносе радикалним променама у свим аспектима живота и отварају питања како ће се социјална заштита и друштво у целини, на адекватан и одржив начин, прилагодити изазовима које ови процеси отварају.

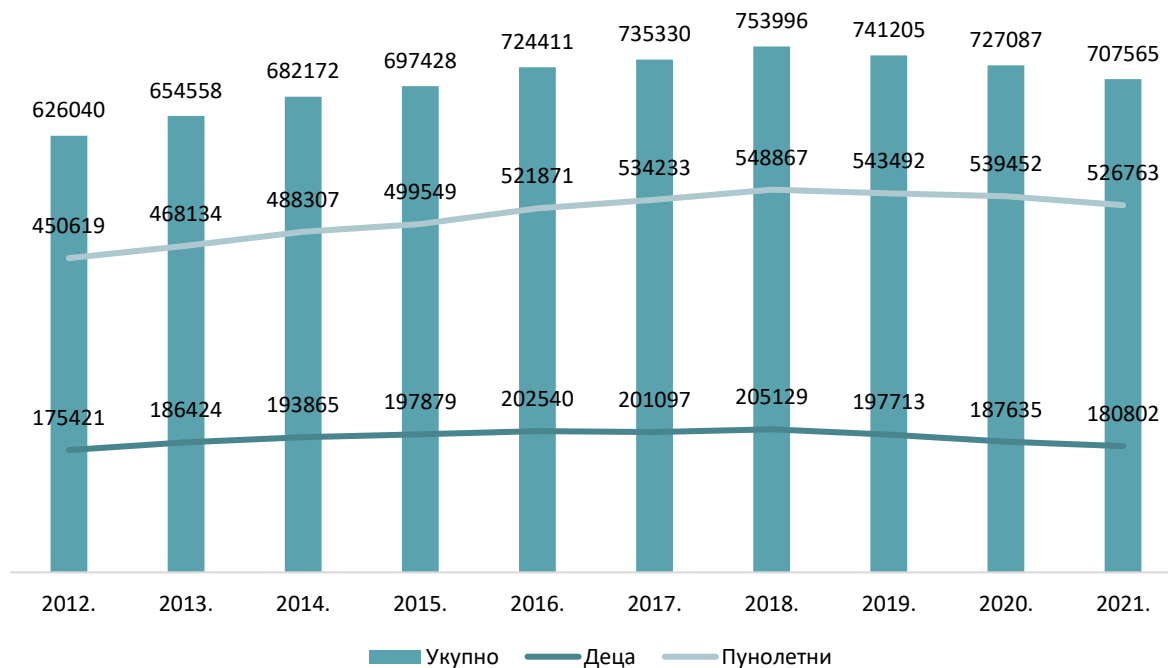

Графикон 1.1 – Становништво Републике Србије, 2012 - 2021.

Извор: РЗС: Процене становништва РС

Графикон 1.2 – Корисници на евиденцији ЦСР, 2012 - 2021.

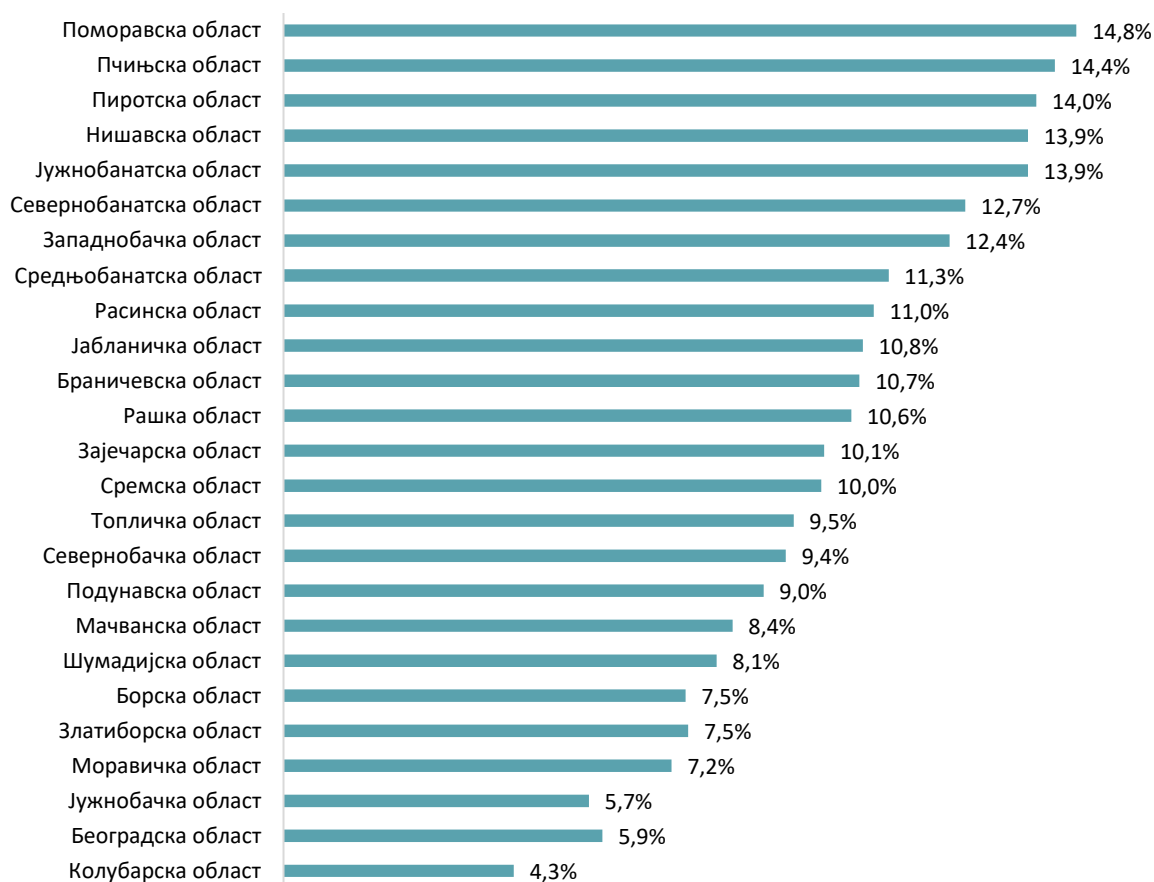
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 1.3 – Пунолетно становништво РС и пунолетни корисници на евиденцији ЦСР, 2012 - 2021.

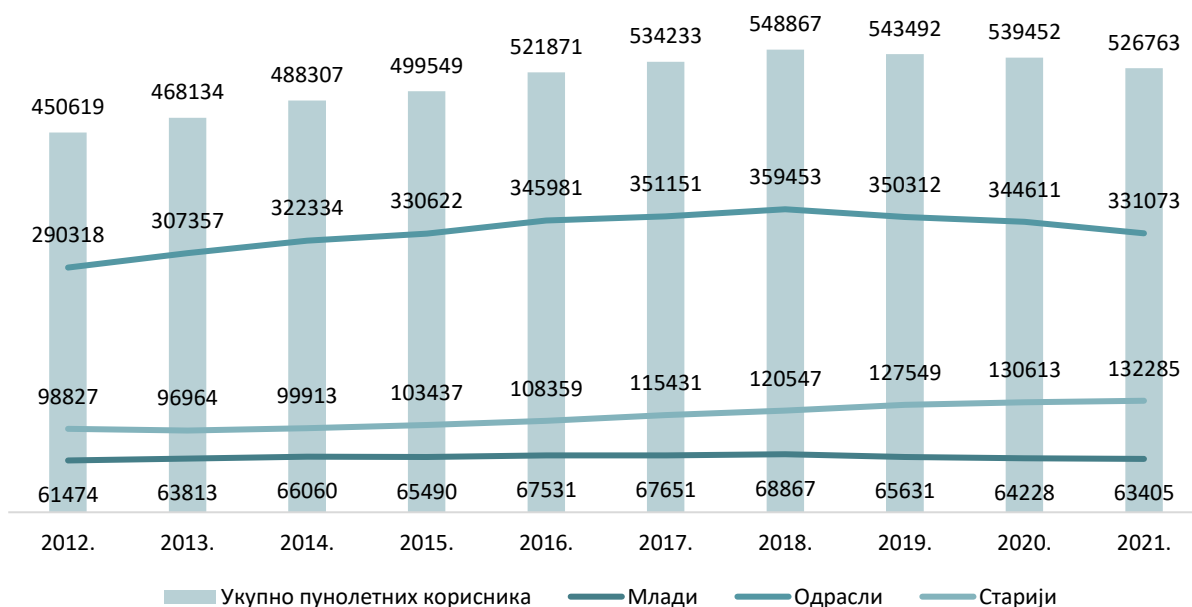
Извор: РЗС: Процене становништва РС, Извештаји ЦСР

Графикон 1.4 – Удео пунолетних корисника у општој популацији пунолетних у областима у РС, 2021.

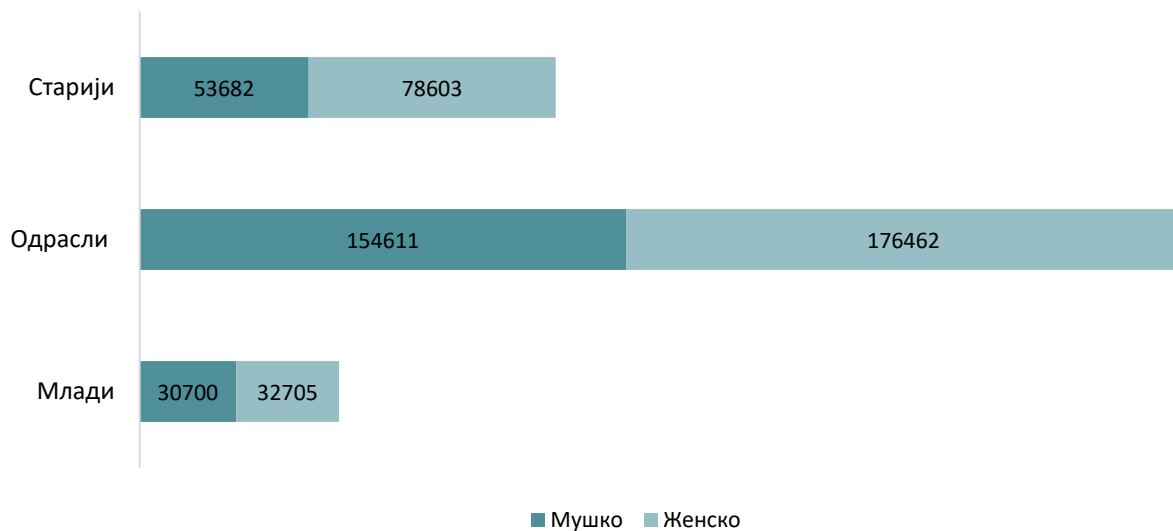
Извор: РЗС – Процене становништва РС, Извештаји ЦСР

Графикон 1.5 – Пунолетни корисници на евиденцији ЦСР према старости, 2012 – 2021.

Извор: РЗС: Извештаји ЦСР

Графикон 1.6 – Пунолетни корисници на евиденцији ЦСР према старости и полу, 2021.

Извор: Извештаји ЦСР

Табела 1 – Удео корисничких група пунолетних у укупном броју пунолетних корисника на евиденцији ЦСР, 2021. (%)

Корисничке групе	Удео у укупном броју пунолетних корисника
Материјално угрожене особе	55,84%
Особе са инвалидитетом	11,77%
Особе које имају потребе за смештајем - домски или породични смештај	7,61%
Жртве насиља, занемарене особе и у ризику од занемаривања	6,77%
Особе под старатељством - сви пунолетни корисници под старатељством: и у породици и на смештају	5,38%
Особе које се споре око вршења родитељског права	4,26%
Особа са друштвено неприхватљивим понашањем	3,24%
Бескућници	0,17%
Страни држављани и лица без држављанства у потреби за социјалном заштитом	0,04%
Жртве трговине људима	0,01%

Извор: Извештаји ЦСР

2. ПОРОДИЦА У КРИЗИ, ПОРОДИЦЕ У ПОТРЕБИ ЗА ПОДРШКОМ

Породице у потреби за подршком и породице у кризи су породице које због сиромаштва, незапослености, необразованости, инвалидитета или болести, сметњи у развоју, проблема у понашању деце, поремећених породичних односа, недостатака или неадекватне социјалне мреже и других разлога, нису у стању да обезбеде адекватне услове за квалитетно задовољавање потреба својих чланова, пре свега безбедан развој детета у породици.

Карактеристике породица у кризи и одговори на њихове потребе мерени су и представљени преко појединца као корисника система СЗ. Породице које по својим карактеристикама спадају у корисничку групу породица у кризи су:

- *Породице са поремећеним породичним односима - хетерогена група породица у којима су односи поремећени из различитих разлога,*
- *Породице у којима се родитељи споре око вршења родитељског права⁹,*
- *Породице у којима је најбољи интерес детета угрожен или права или безбедност деце нису довољно осигурани.*

Ове породице постају корисници ЦСР на различите начине: путем пријава које могу упутити чланови породице, институције из различитих система, грађани или ЦСР по службеној дужности¹⁰.

Мере за унапређење функција родитељства у надлежности ЦСР

Надзор над вршењем родитељског права према Породичном закону¹¹ чине мере превентивног и корективног надзора над вршењем родитељског права као механизма за заштиту најбољег интереса детета и омогућавање родитељима да врше родитељско право.

Превентивни надзор је низ поступака којим се интерес детета штити тако што се родитељу омогућава да заштити интерес детета (одређивање личног имена, располагање имовином).

Корективни надзор је механизам којим располаже орган старатељства који се примењује када је угрожен интерес детета у биолошкој породици, а процењено је да у породици постоје капацитети да се постигне позитивна промена и унапреде родитељске компетенције, односно да на примерени начин одговори на потребе детета. Мере корективног надзора су:

- *Упозорење родитељима на недостатке у вршењу родитељског права,*
- *Упућивање на разговор у породично саветовалиште или установу специјализовану за посредовање у породичним односима,*
- *Захтев да положи рачун о управљању имовином детета.*

---

⁹ ЦСР податке о овим породицама региструју пре свега кроз број деце чији се родитељи споре око вршења родитељског права (родитељи који су у поступку развода брака; споре се око регулације личних односа детета са родитељем са којим не живи и родитељи у спору око издржавања).

¹⁰ ЦСР не воде посебну евиденцију о овим породицама, а подаци се региструју преко евидентиране деце чији је интерес угрожен из различитих разлога.

¹¹ Члан 79. и 80. Породични закон („Сл. гласник РС“ бр. 8/2005, 72/2011 -др. закони 6/2015)

Лишавање родитељског права¹²- родитељ може бити потпуно или делимично лишен родитељског права. До потпуног лишавања родитељског права долази када родитељ злоупотребљава права или грубо занемарује дужности из садржине родитељског права, а до делимичног лишавања родитељског права када родитељ несавесно врши права или дужности из садржине родитељског права. Мере лишавања родитељског права су најрестриктивније мере органа старатељства које ЦСР покреће као предлоге суду, односно као поступке за заштиту права детета¹³.

Кривични поступак против родитеља због занемаривања и злостављања детета – сврха ове мере је постизање позитивне промене у животу детета кроз деловање кривичним поступком на родитеље¹⁴.

Услуге усмерене на подршку породици у кризи

Услуге социјалне заштите директно или посредно, обезбеђују подршку породицама у кризи и породицама у којима није довољно осигуран или је угрожен интерес детета.

Саветодавно–терапијске и социо–едукативне услуге су усмерене ка породици и појединцу у кризи. Услуге се пружају као вид помоћи појединцима и породицама које су у кризи, ради унапређивања породичних односа, превазилажења кризних ситуација и стицања вештина за самосталан и продуктиван живот у друштву¹⁵. Група саветодавно-терапијских и социо-едукативних услуга није стандардизована због чега евиденције о пружању ових услуга у ЦСР нису уједначене, па самим тим ни поуздане.

Саветодавно усмеравање је активност стручног радника у ЦСР која се у оквиру редовног рада са корисником спроводи без упућивања на посебну услугу.

Преглед најважнијих запажања:

- У 2021. години ЦСР је донео 13.957 налаза и мишљења у споровима око вршења родитељског права, што је сличан број налаза и мишљења као и 2020. године (Графикон 2.1). Од укупног броја спроведених поступака у породичним односима у току 2021. године највећи је удео спорова који се окончава проценом органа старатељства за вршење родитељског права и износи 81,1%. Број поступака који се окончавају нагодбом или споразумним предлогом родитеља износи 19,9%.
- У 2021. години донето је 673 решења о мерама превентивног надзора и 427 решења о мерама корективног надзора. Примена мере о вршењу превентивног надзора значајно је нижа у односу на 2020. годину, за чак 23,5%, што је највећи пад од 2017. године. Број решења о мерама корективног надзора је у 2021. години благо повећан у односу на 2020. годину, за 10,6% (Графикон 2.2).

¹² Члан 81. Породичног закона („Сл. гласник РС“ бр. 8/2005, 72/2011 - др. закони 6/2015)

¹³ Члан 263. Породичног закона („Сл. гласник РС“ бр. 8/2005, 72/2011 - др. закони 6/2015)

¹⁴ Члан 193, 194. и 196. Кривичног законика („Сл. Гласник“, бр. 85/2005, 88/2005 - исправка, 107/2005 - исправка, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019)

¹⁵ Члан 40. Закона о социјалној заштити („Сл. гласник РС“, бр. 24/2011)

- Укупан број покренутих поступака за лишавање родитељског права у 2021. години износи 448 (Графикон 2.3). Уколико се број покренутих поступака упореди са 2020. годином, може се уочити да је на сличном ниову.
- Центри за социјални рад су у 2021. години доставили 133 налаза и мишљења судовима у кривичном поступку против родитеља због злостављања и занемаривања деце. Ово је повећање од 64,2% у односу на 2020. годину и 20,9% у односу на 2019. годину, чиме је прекинут тренд смањања броја налаза и мишљења који се достављају суду због занемаривања и злостављања деце, а који је присутан од 2017. године (Графикон 2.4).
- На коришћење саветодавно-терапијских услуга, које пружа стручни радник са лиценцом за обављање специјализованих стручних послова у ЦСР, саветовалиште или код другог пружаоца услуга, у 2021. години упућено је 7.184 пунолетних корисника, што је смањење од 10% у односу на 2020. годину (Графикон 2.5). Упућивање на друге саветодавне и едукативне услуге и активности у 2021. години износи 5.155 што је повећање за 12% у односу на претходну годину. На услугу породичне терапије упућено је 1.952 корисника, што је 40,2% мање него 2020. године. Број упута за услугу медијације је у континуираном паду од 2017. године и у 2021. години ЦСР су издали 77 упута за коришћење ове услуге, што је за 34,7% мање у односу на 2020. годину.

Графикон 2.1 – Поступци у споровима за вршење родитељског права, 2012 – 2021.

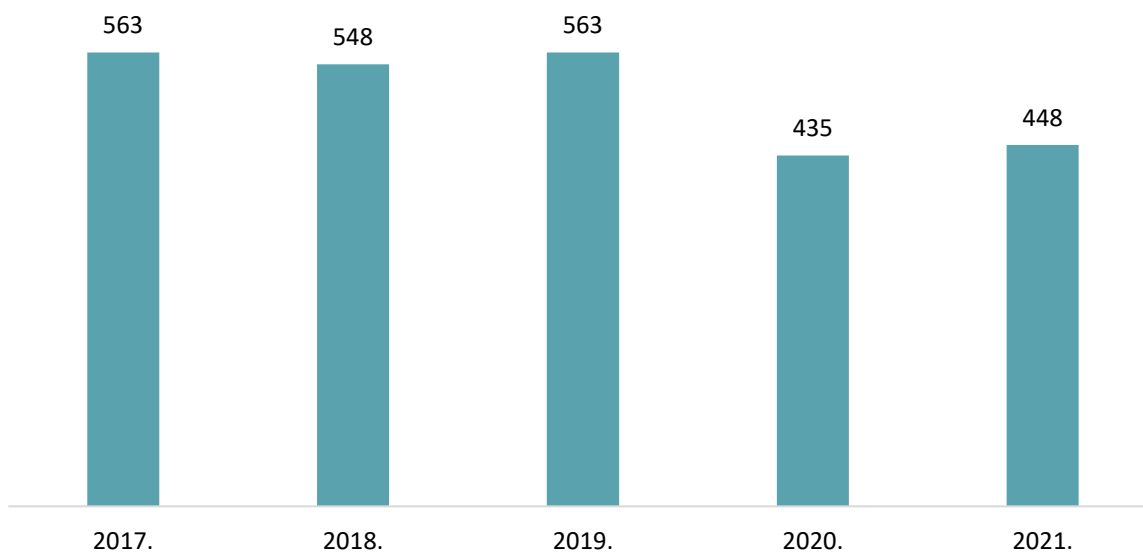
Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 2.2 – Решења о мерама надзора над вршењем родитељског права, 2017 – 2021.

Извор: Извештаји о раду ЦСР

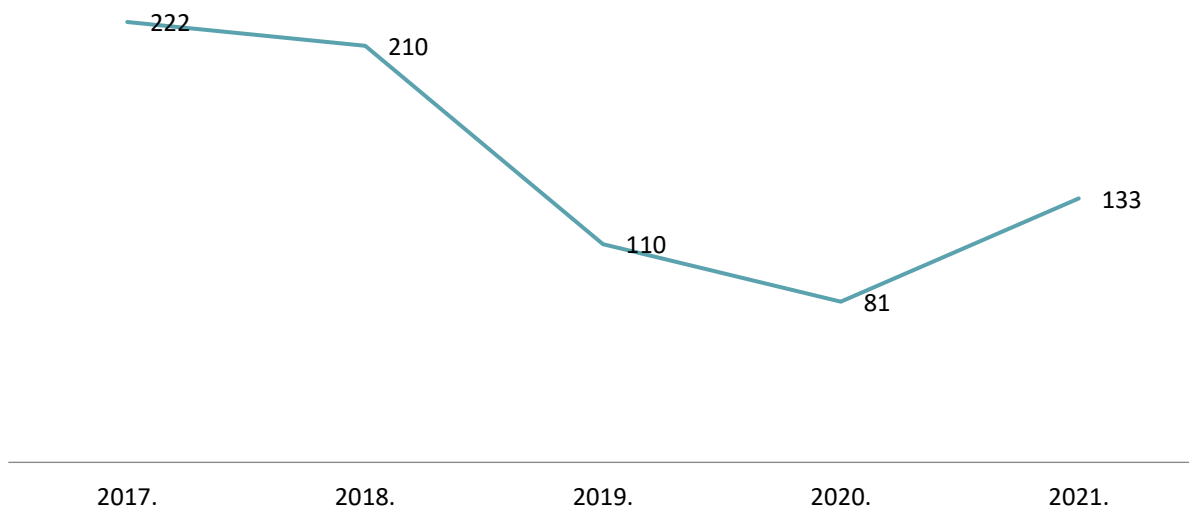
Графикон 2.3 – Предлози ЦСР за лишавање родитељског права, 2017 – 2021.

Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 2.4 – Налази и мишљења достављени суду због занемаривања и злостављања деце, 2017 – 2021.

Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 2.5 – Број упута ЦСР за коришћење саветодавно-терапијских и социо-едукативних услуга, 2017 - 2021.

Извор: Извештаји о раду ЦСР

3. КОРИСНИЦИ ЖРТВЕ НАСИЉА

Насиље у породици

Насиље у породици је понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице. Насиље у породици је уређено Законом о социјалној заштити, Породичним законом, Законом о спречавању насиља у породици, а одређено је и као кривично дело и регулисано Кривичним закоником¹⁶.

Под насиљем у породици Породични закон¹⁷ подразумева: наношење или покушај наношења телесне повреде; изазивање страха претњом убиства или наношења телесне повреде члану породице или њему блиском лицу; присиљавање на сексуални однос; навођење на сексуални однос или сексуални однос са лицем које није навршило 14. годину живота или немоћним лицем; ограничавање слободе кретања или комуницирања са трећим лицима; вређање и свако друго дрско, безобзирно и злонамерно понашање.

Према Породичном закону, насиље у породици испољава се у различитим облицима:

- 1. Физичко насиље:** коришћење делова тела или оружја ради претње, казне, доминирања, контролисања или повређивања друге особе. Врши се на различите начине и различитим средствима, а за последицу може имати лаку или тешку телесну повреду. Оно обухвата: батине, повреде оштрим и тупим предметима, ударање, шутирање, дављење, бацање, наношење опекотина, гађање разним предметима, ломљење било ког дела тела, итд.
- 2. Психичко насиље:** састоји се у озбиљној претњи да ће се напасти живот или тело члана породице. Претња изазива осећање угрожене сигурности. Психичко насиље се односи такође и на застрашивање, константно критиковање, потцењивање, различите оптужбе, емоционално уцењивање, стварање несигурности код жртве, вербално злостављање, узнемиравање, малтретирање, итд.
- 3. Сексуално насиље:** свака повреда полне слободе и морала, деградирања и понижавања на сексуалној основи, присиљавања на сексуални однос и силовање. Оно представља коришћење присилних сексуалних радњи којима се доминира, манипулише, прети и повређује друга особа.
- 4. Економско насиље:** одузимање новца и вредних ствари, контролисање зараде и примања, забрана члану да располаже својим и заједничким приходима, забрана члану да се запосли и оствари сопствене приходе, одузимање средстава за рад, наметање обавезе сталног подношења детаљних извештаја о трошењу новца и др.

Законом о спречавању насиља у породици¹⁸ уводе се хитне мере заштите од насиља у породици. Закон даје овлашћење надлежном полицијском службенику да наређењем, без сагласности могуће жртве насиља у породици, изрекне хитне мере заштите од насиља у породици и то меру привременог удаљења учиниоца из стана или меру привремене забране учиниоцу да контактира жртву насиља и прилази јој.

¹⁶ "Службени гласник РС", бр. 85/05, 88/05 - исправка, 107/05 - исправка, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16, 35/19

¹⁷ Члан 197. Породичног закона („Сл. гласник РС“ бр. 8/2005, 72/2011 - др. закони 6/2015)

¹⁸ Закон о спречавању насиља у породици ("Сл. Гласник РС", бр. 94/2016)

Жртве трговине људима - трговина људима дефинише¹⁹ се као врбовање, превозење, пребацивање, скривање и примање лица, путем претње, силе, или других облика принуде, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја, давања или примања новца или користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем, у сврху експлоатације. Експлоатација, у најмању руку, укључује, искоришћавање проституције других лица, или друге облике сексуалног искоришћавања, присиљан рад или пружање услуга, служење, ропство или праксу сличну ропству, или вађење органа. За трговину људима Кривичним закоником је предвиђена је казна затвора од три до дванаест година²⁰²¹. Трговина људима може бити на националном и транс-националном нивоу²².

Услуге из система социјалне заштите намењене жртвама насиља:

*Услуге смештаја у прихватилиште*²³ пружају се најдуже у трајању до шест месеци младима и одраслима жртвама насиља у породици, злостављања или занемаривања; младим и одраслим жртвама трговине људима; младима који се налазе у скитњи, без пратње и у различитим кризним ситуацијама којима је потребан привремени смештај и процена потреба ради упућивања на коришћење других услуга.

Услуга свратишта доступна је младим, одраслим и старим лицима који живе или раде на улици и добровољно затраже или пристану на услугу.

*Услуге СОС телефона за жене са искуством насиља*²⁴ (национална СОС линија за жене – жртве родно заснованог насиља) је бесплатна телефонска СОС линија која покрива територију целе земље и оперативна је 24 часа 365 дана у години, ради пружања помоћи, консултација и подршке у поверљивој форми и уз поштовање анонимности жена са искуством родно заснованог насиља.

Услуга становања уз подршку је доступна најдуже годину дана жртвама трговине људима са навршених 15 година живота.

Преглед најважнијих запажања:

- У 2021. години у ЦСР је евидентирано 36.966 пријава насиља у породици, што на нивоу 2020. године. Уколико се посматрају подаци у претходних десет година, може се уочити тренд пораста броја пријава насиља, који је најизраженији у периоду од 2013. до 2018. година, након чега долази до блажег раста па стагнације. Подаци указују на значајно већи пораст броја пријава насиља над одраслима, него над

¹⁹ Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима (2005), Република Србија ратификовала је Конвенцију Савета Европе о борби против трговине људима 2009. године (Службени гласник РС – Међународни уговори, бр. 19/2009).

²⁰ Кривични законик РС ("Службени гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019), члан 388, став 1

²¹ У том смислу облици трговине људима су: радна експлоатација, принудни рад, принудни брак, трговина људима ради усвојења, принудно просјачење, принуда на вршење кривичних дела, принудна проституција или неки други облик сексуалне експлоатације; трговина органима, коришћења у оружаним сукобима

²² Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, који допуњава Конвенцију УН против транснационалног организованог криминала („Међународни уговори“, бр. 6/2001)

²³ Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите (Службени гласник РС, бр. 42/2013, 89/2018.)

²⁴ у складу са Правилником о ближим условима и стандардима за пружање услуга СОС телефона за жене са искуством насиља, („Службени гласник РС“, бр. 93/2015)

децом, па удео пунолетних корисника у укупном броју пријава насиља расте од 2012. године, када је износио 58,3%, до 2021. године када је износио 78,0% (Графикон 3.1).

- У односу на старосну структуру пунолетних корисника за које су поднете пријаве насиља, у 2021. години највећи број пријава насиља односи се на одрасле кориснике (70,9%). Значајно је мањи удео пријава насиља над младим корисницима 13,0% и старијима 16,1% (Графикон 3.2).
- У односу на врсту насиља, физичко и психичко насиље доминирају у последњих десет година, а у 2021. години пријаве за психичко и физичко насиље доминирају са 51,5% и 45,9% респективно, док је удео економског и сексуалног насиља знатно мањи: удео економског насиља износи 1,9%, а сексуалног 0,7% (Графикон 3.3). Посебно је видљива доминација категорије одраслих корисника у броју пријава психичког и физичког насиља (Графикон 3.4).
- У 2021. години, удео пријава насиља над особама женског пола већи је у односу на мушки пол и износи: код младих 72,7%, код одраслих 73,6% и код старијих 62,7% (Графикон 3.5). Уколико се посматра десетогодишњи период, може се закључити да долази до благе промене структуре пријављеног насиља у односу на пол, при чему је удео мушкараца у укупном броју пријављених случајева насиља повећан са 20,3% на 28,3%.
- У 2021. години пријављено је 14.842 пунолетних жртава психичког насиља што представља повећање од 6,0% у односу на 2020. годину (Графикон 3.6). Удео пријава психичког насиља над пунолетним женама у укупном броју пријава у 2021. износи 71,3% (Графикон 3.7).
- Број пријава физичког насиља над пунолетнима у 2021. години износи 13.223, што представља смањење од 2,3% у односу на 2020. годину (Графикон 3.8). Док број пријава физичког насиља расте у периоду од 2013. године до 2019. године, подаци указују на тренд благог смањења броја пријављених случајева физичког насиља током последње две године. Од укупног броја пријава за физичко насиље над пунолетним корисницима у 2021. години, 71,8% пријава се односи на жене (Графикон 3.9).
- Подаци ЦСР показују да је у 2021. години евидентирано 557 пријава за економско насиље над пунолетнима, што је 6,7% мање него 2020. године. Број пријава насиља у деветогодишњем тренду варира, при чему је највећи број пријава забележен 2017. године (Графикон 3.10.). У односу на старосну и полну структуру корисника, у 2021. години највећи број пријава односи се на одрасле кориснице (Графикон 3.11).
- У 2021. години евидентирано је 198 пријава за сексуално насиље над пунолетнима, што је за 39,4% више него 2020. године (Графикон 3.12). Жене су чешће жртве сексуалног насиља у свим старосним категоријама, а у 2021. години удео пријава у којима је жена жртва сексуалног насиља у односу на све пунолетне жртве сексуалног насиља износи 88,9% (Графикон 3.13).

- У 2021. години ЦСР је предузео укупно 27.729 поступка у циљу заштите пунолетних жртава насиља у породици од којих се 79,7% односи на материјалну, правну или стручно саветодавну подршку. Пружање материјалне, правне или стручно саветодавне подршке је најприсутнији вид подршке жртвама насиља у ЦСР у последњих пет година. Подаци указују да након значајног пораста броја поступака у периоду 2017 – 2019., број поступака остаје на сличном нивоу у периоду 2019 – 2021. година (Графикон 3.14). У складу са највећим бројем пријава насиља над одраслим корисницима, у 2021. години за ту категорију корисника је ЦСР предузимао и највећи број поступака у циљу заштите (Графикон 3.15).
- Укупан број изречених мера заштите за пунолетне жртве насиља у породици у 2021. години износио је 6.015, што је сличан обим рада забележен и 2020. године. Најзаступљеније мере су забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености са уделом од 40,6% и забрана даљег узнемиравања члана породице са 29,8% (Графикон 3.16).
- Број хитних мера које је полицијски службеник изрекао учиниоцима насиља у 2021. години износи 27.531, при чему се 66,3% мера односи на меру привремене забране учиниоцу да контактира и прилази жртви. У истом временском периоду суд је изрекао 17.870 хитних мера учиниоцима насиља од чега се у 67,3% случајева ради о мери привремене забране учиниоцу да контактира и прилази жртви (Графикон 3.17).
- У 2021. години је 160 пунолетних корисника користило услуге смештаја у прихватилиште за жртве насиља, што је пораст од 23,1% у односу на 2020. годину²⁵. У старосној структури пунолетних корисника доминирају одрасли са 71,9%, а ове услуге су користиле искључиво жене жртве насиља (Графикон 3.18).
- Укупан број позива СОС телефона за жене жртве насиља у 2021. години износио је 17.169²⁶, а укупан број пунолетних корисница је 2.838, што је повећање од 7,4% у односу на 2020. годину. У укупном броју пунолетних корисница, доминирају жене старости од 26 до 49 година са уделом од 53,7%, док је најмањи удео жена старости преко 80 година који износи 9,6% (Графикон 3.19).
- У 2021. години формално је идентификовано 29 пунолетних жртава трговине људима²⁷. Од укупног броја пунолетних жртава трговине људима у 2021. години 72,4% жртава су жене. Доминира сексуална експлоатација са уделом од 58,6%, затим вишеструка са 20,7% и принуда на просјачење 10,3%, док је удео радне експлоатације, принуде на вршење кривичних дела и нелегално усвојење 3,4%. Од укупног броја пунолетних идентификованих жртава трговине људима, у 82,8% се ради о експлоатацији на националном нивоу, а 17,2% на транснационалном.

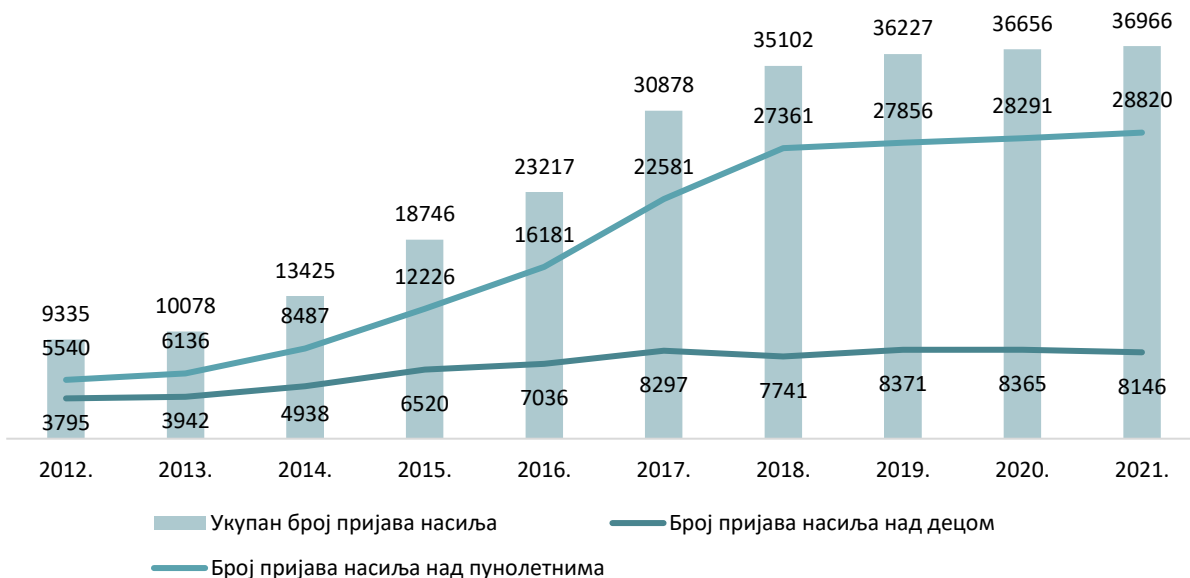
²⁵ Приказани подаци се односе само на кориснике који су користили услуге лиценцираних пружалаца услуге прихватилиште. У 2021. години шест прихватилишта за жртве насиља је поседовало лиценцу.

²⁶ Приказани подаци се односе само на кориснике који су користили услуге лиценцираних пружалаца услуге СОС телефона.

²⁷ Жртве је регистровао Центар за заштиту жртава трговине људима.

- У 2021. години седам жена жртава трговине људима су користиле услугу становања уз подршку²⁸.

Графикон 3.1 – Пријаве насиља у породичним и партнерским односима на евиденцији ЦСР, 2012 – 2021.

Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3.2 – Пријаве насиља над пунолетним корисницима према старосној структури, 2012 – 2021.

Извор: Извештаји о раду ЦСР

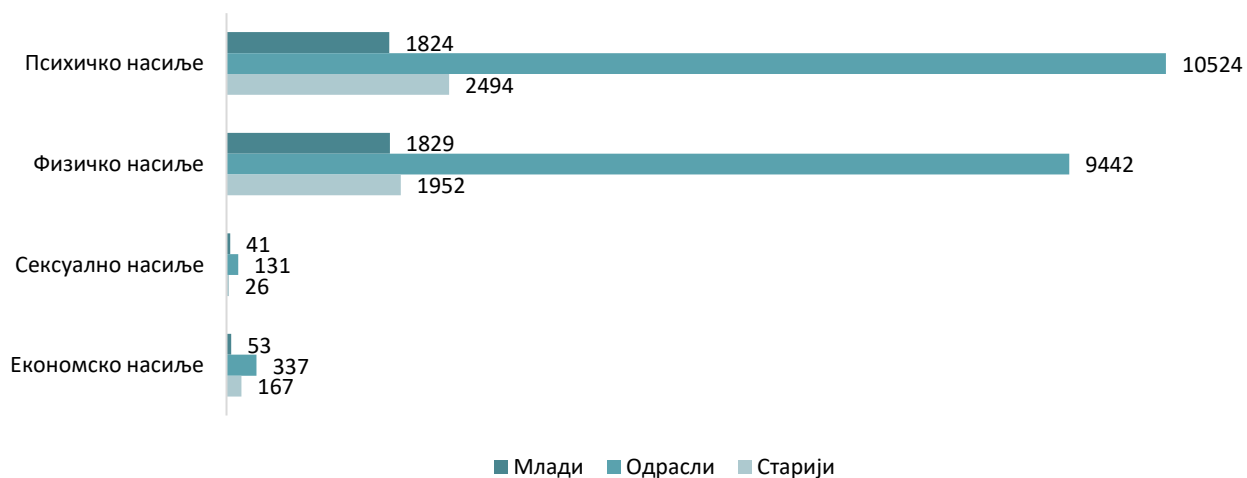
²⁸ У 2020. години један лиценциран пружалац услуге становање уз подршку је пружао подршку жртвама трговине људима.

Графикон 3.3 – Пријаве насиља над пунолетним корисницима према врсти насиља, 2012 – 2021.

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 3.4 – Пријаве насиља над пунолетним корисницима према врсти насиља и старосној структури, 2021.

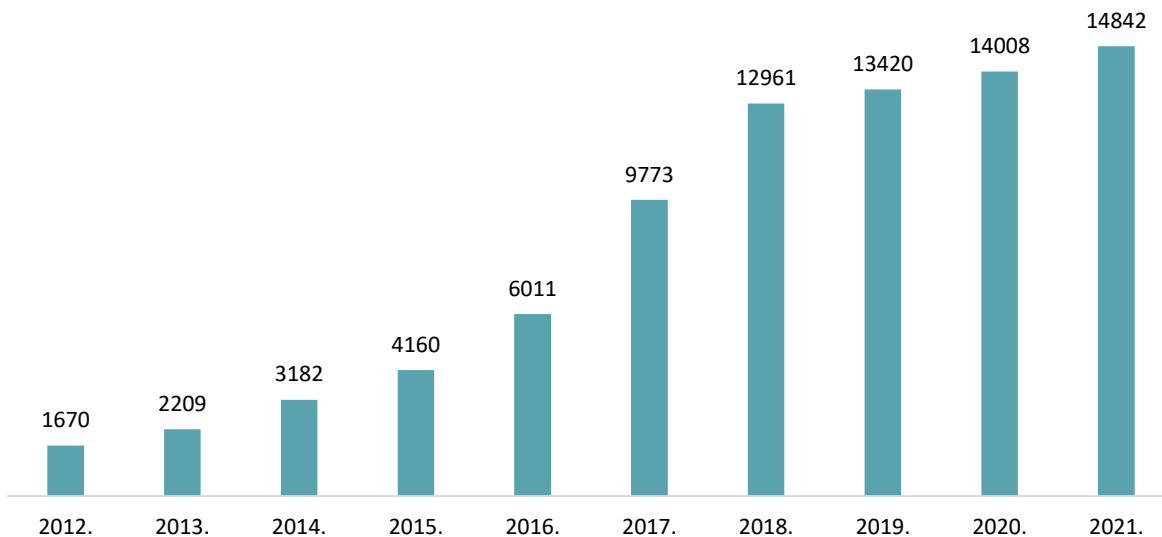
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 3.5 – Пријаве насиља над пунолетним корисницима према полу, 2012 – 2021

Извор: Извештаји ЦСР

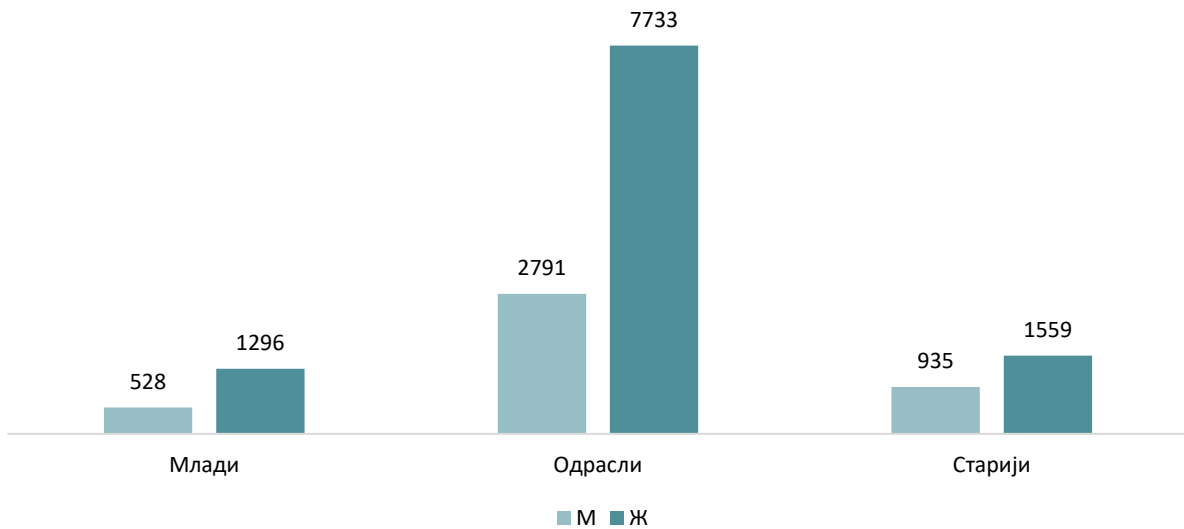
Графикон 3.6 – Пријаве психичког насиља над пунолетним корисницима на евиденцији ЦСР, 2012 – 2021.

Извор: Извештаји о раду ЦСР

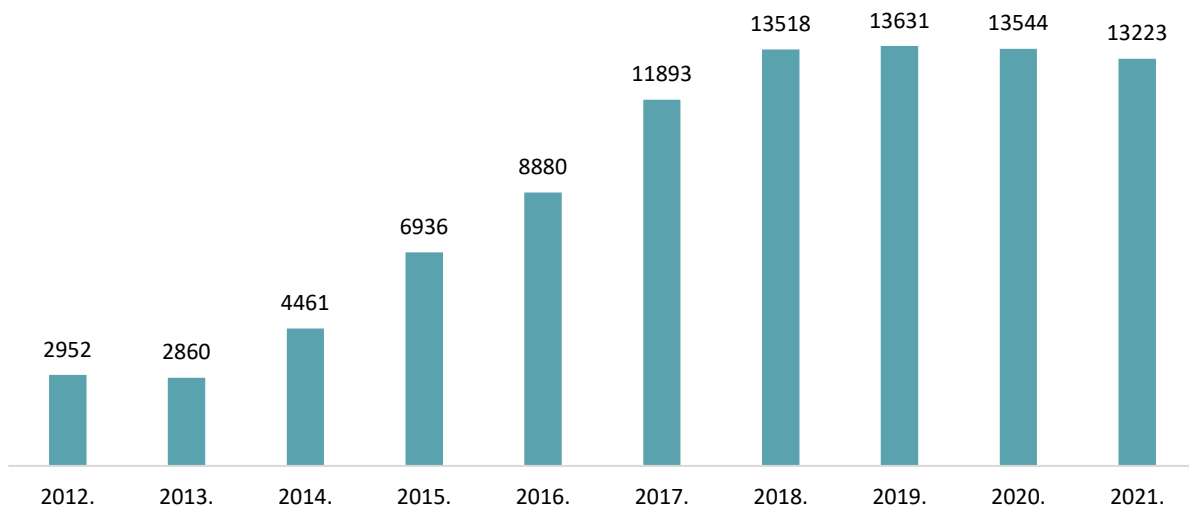

Графикон 3.7 – Пријаве психичког насиља над пунолетним корисницима на евиденцији ЦСР према старости и полу, 2021.

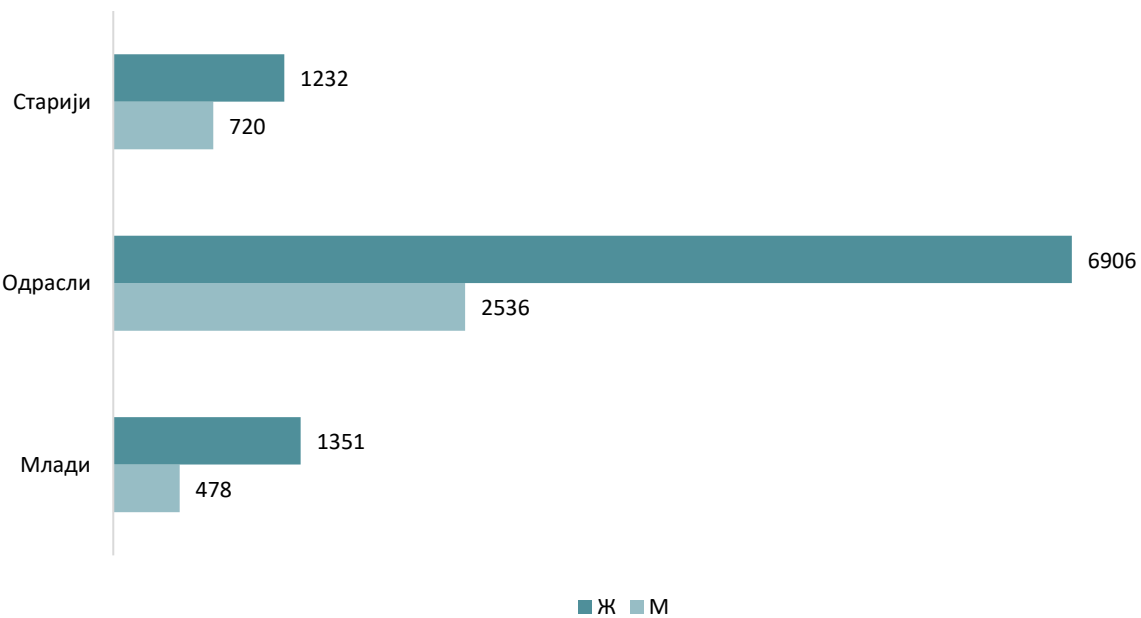
Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3.8 – Пријаве физичког насиља над пунолетним корисницима на евиденцији ЦСР, 2012 - 2021.

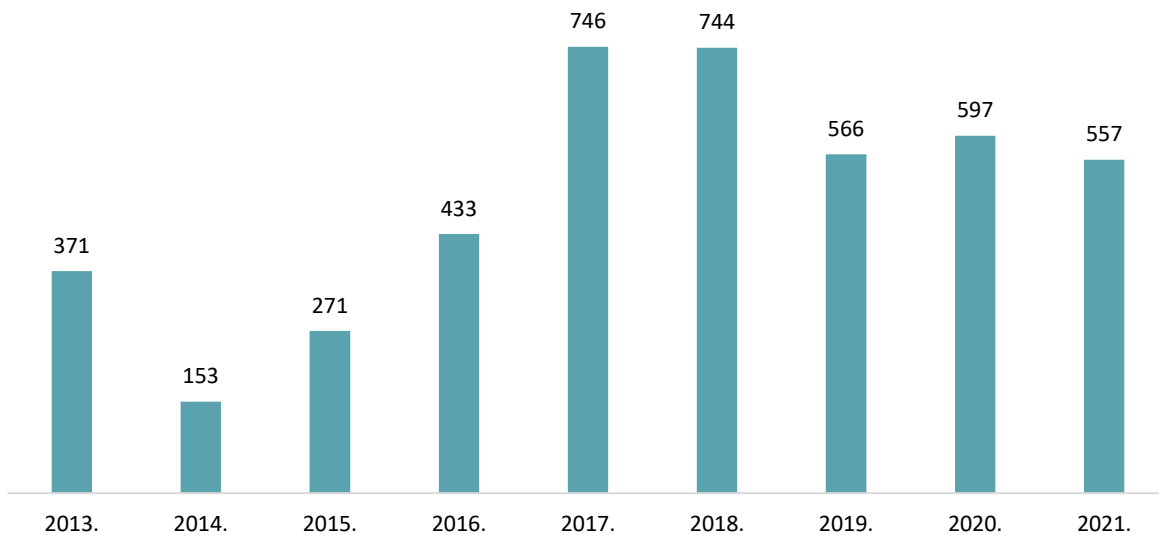
Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3.9 – Пријаве физичког насиља над пунолетним корисницима на евиденцији ЦСР према старости и полу, 2021.

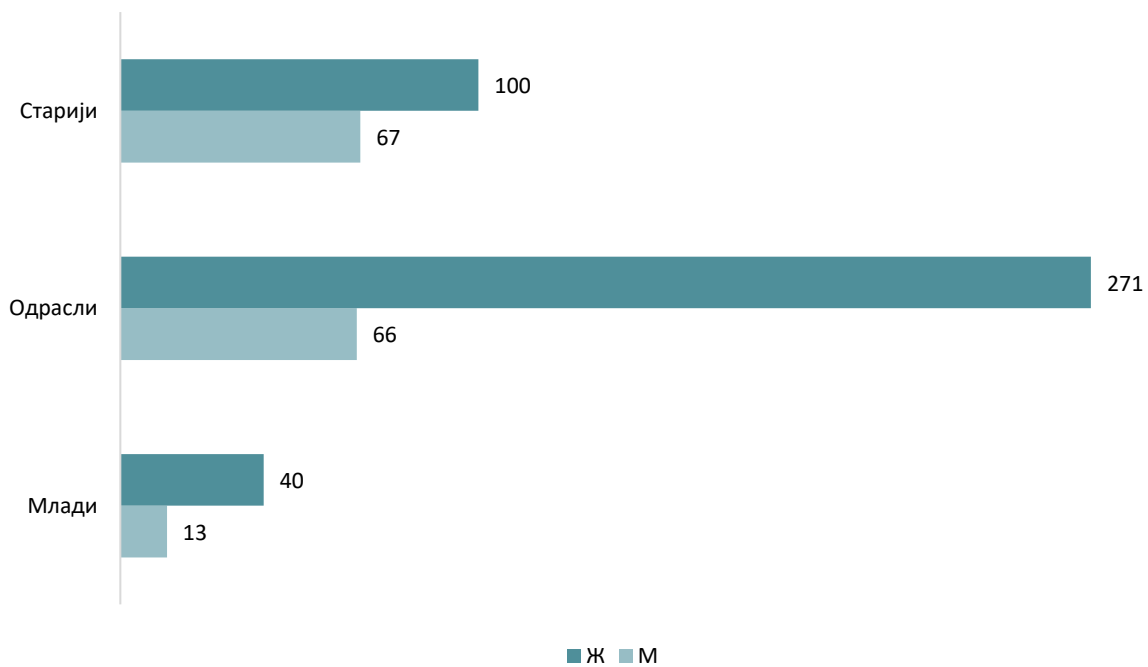
Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3.10 – Пријаве економског насиља над пунолетним корисницима на евиденцији ЦСР, 2013 - 2021.

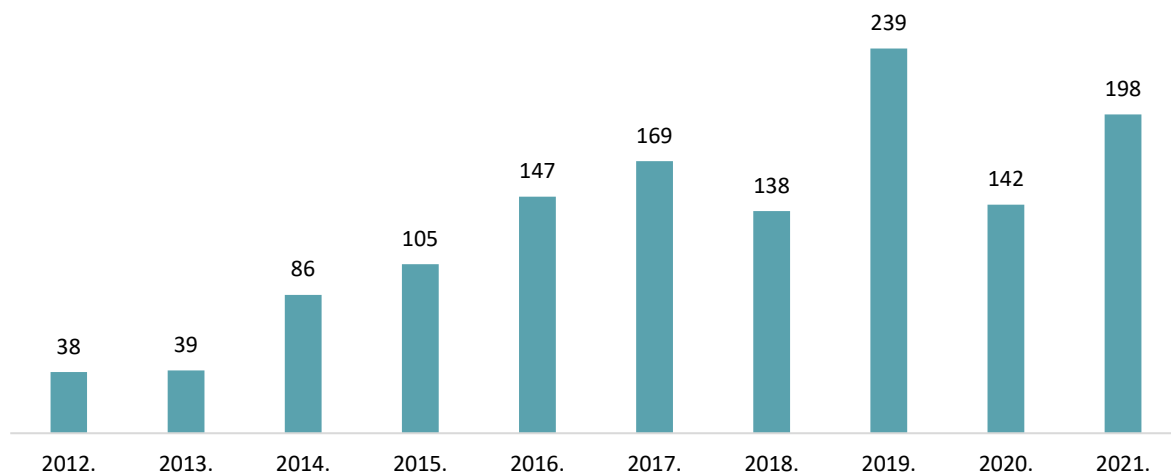
Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3.11 – Пријаве економског насиља над пунолетним корисницима на евиденцији ЦСР према старости и полу, 2021.

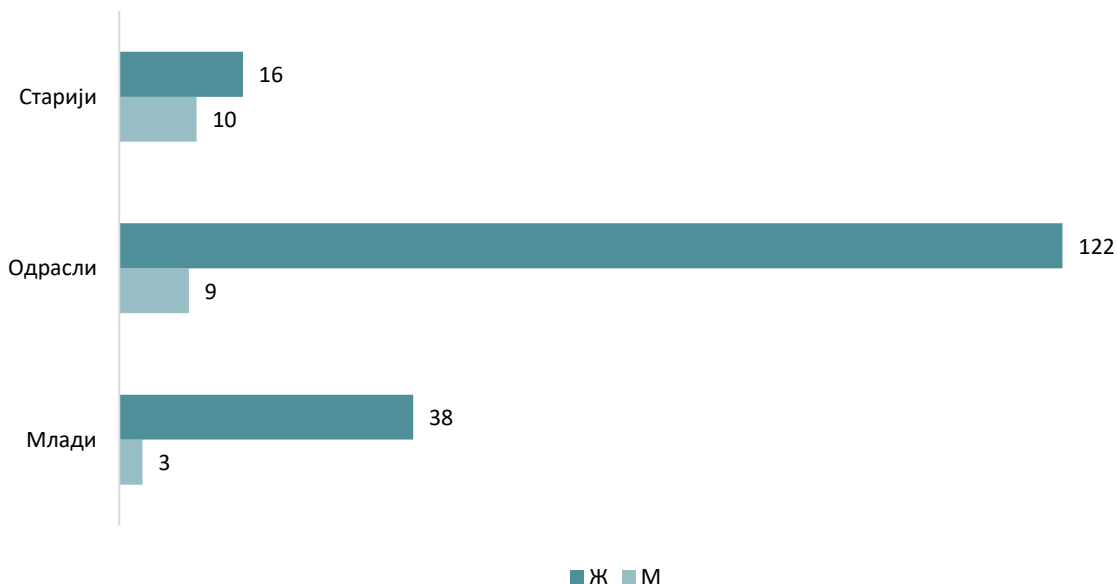
Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3.12 – Пријаве сексуалног насиља над пунолетним корисницима на евиденцији ЦСР, 2012 – 2021.

Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3.13 – Пријаве сексуалног насиља над пунолетним корисницима на евиденцији ЦСР према старости и полу, 2021.

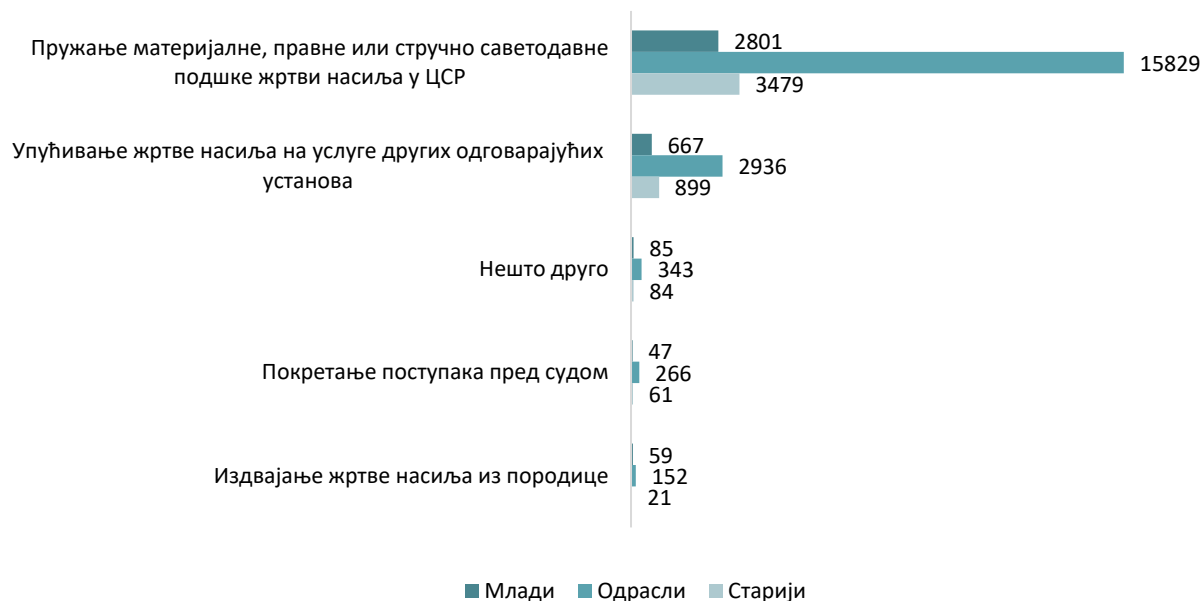
Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3.14 - Поступци које је ЦСР предузимао у случајевима заштите пунолетних жртава породичног насиља, 2017 – 2021.

Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3.15 – Поступци које је ЦСР предузимао у случајевима заштите пунолетних жртава породичног насиља према старости жртве насиља, 2021.

Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3.16 – Изречене мере заштите од насиља у породици у ЦСР, 2017 - 2021.

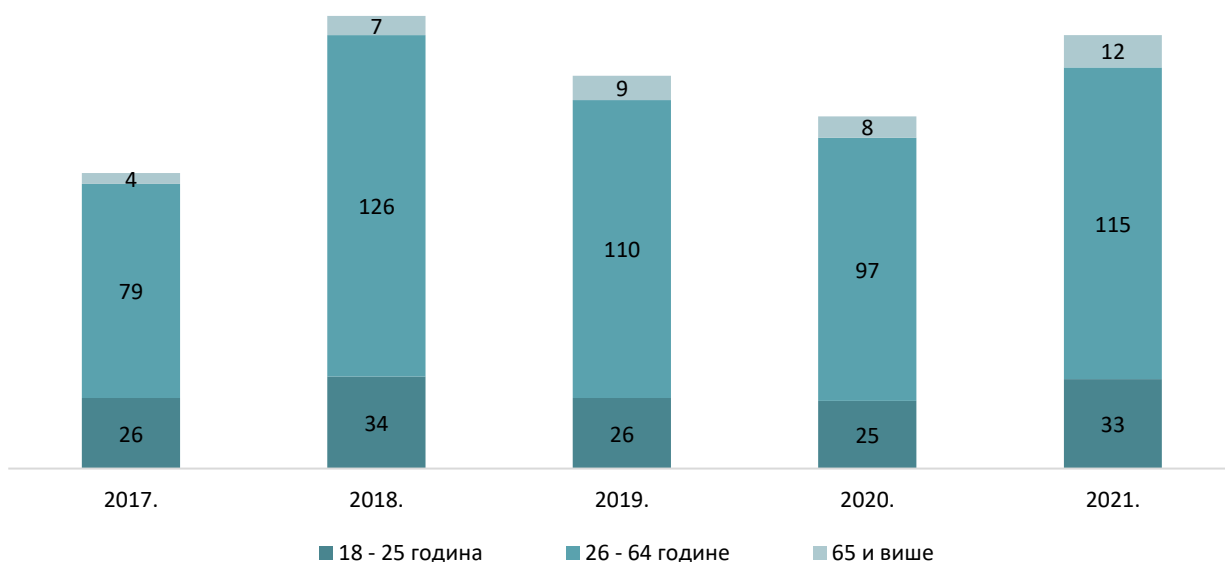
Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3. 17 – Хитне мере изречене учиниоцима насиља према врсти мере и службеном лицу које изриче меру, 2021.

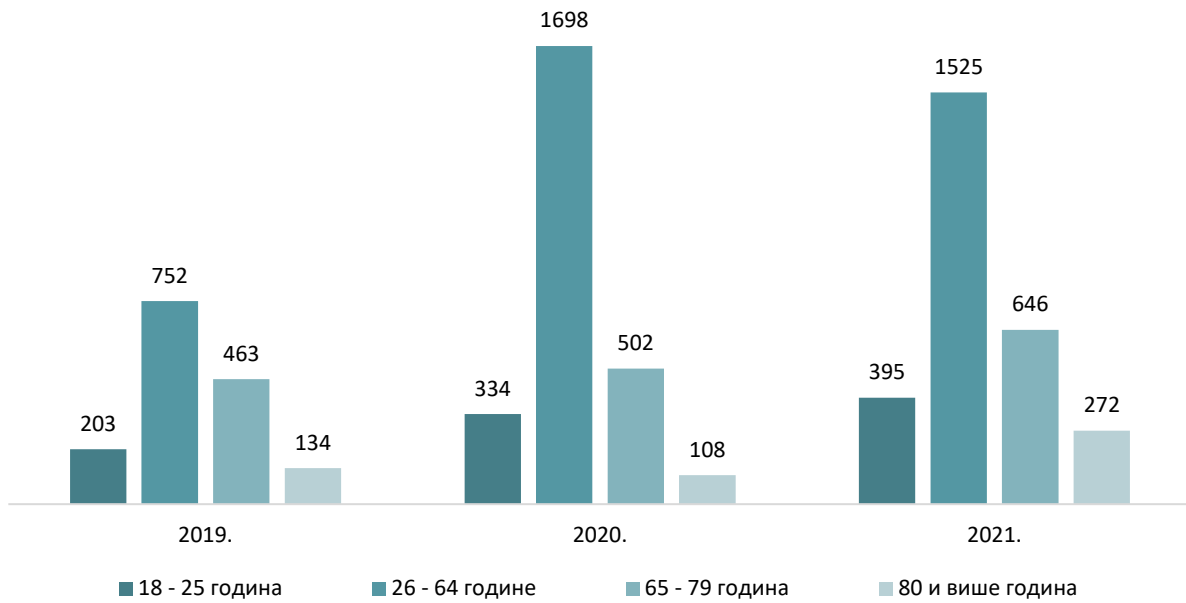
Извор: Извештаји о раду ЦСР

Графикон 3.18 – Корисници услуге прихватилишта за жртве насиља према старости, 2017 - 2021.

Извор: Извештаји ЛПЛУ

Графикон 3.19 – Жене жртве насиља кориснице услуге СОС телефона према старости, 2019 – 2021.

Извор: Извештаји ЛПЛУ

4. ОСОБЕ СА ИНВАЛИДИТЕТОМ

Особе са инвалидитетом су корисници услуга социјалне заштите ако имају телесне, интелектуалне, сензорне или менталне тешкоће или тешкоће у комуникацији и када се услед друштвених и других препрека сусрећу са функционалним ограничењима у једној или више области живота²⁹.

Сагледавање положаја и потреба особа са инвалидитетом у систему социјалне заштите отежано је непостојањем општеприхваћене дефиниције, неуједначеним критеријумима у различитим системима и неадекватном евиденцијом као последицом ових недостатака.

*Систем социјалне заштите особама за инвалидитетом обезбеђује различита права и услуге. На основу постојеће евиденције о особама са инвалидитетом унутар система социјалне заштите, извештајем ће бити приказане особе са инвалидитетом које **остварују следећа права и услуге:***

- *додатак за туђу негу и помоћ, увећани додатак за туђу негу*
- *услуге смештаја (домски смештај, породични смештај, смештај у прихватилиште и предах)*
- *дневне услуге у заједници (дневни боравак, помоћ у кући, лични пратилац)*
- *услуге подршке за самосталан живот (становање уз подршку, персонална асистенција).*

Право на додатак за помоћ и негу другог лица има лице којем је због телесног или сензорног оштећења, интелектуалних потешкоћа или промена у здравственом стању неопходна помоћ и нега другог лица да би задовољило своје основне животне потребе³⁰.

Право на увећани додатак за помоћ и негу другог лица има лице за које је, на основу прописа о пензијском и инвалидском осигурању, утврђено да има телесно оштећење од 100% по једном основу или да има органски трајни поремећај неуролошког и психичког типа и лице које има више оштећења, с тим да ниво оштећења износи по 70% и више процената по најмање два основа³¹.

Право на помоћ за оспособљавање за рад обухвата подршку у образовању и оспособљавању за рад и признаје се деци и младима са сметњама у развоју и одраслим особама са инвалидитетом које се, према психо-физичким способностима и годинама живота, могу оспособити за одређени рад, а то право не могу да остваре по другом правном основу³².

Према особама са инвалидитетом примењују се мере **старатељске заштите**³³ уколико су лишене пословне способности, а одлуку доноси орган старатељства, односно центар за социјални рад³⁴.

²⁹ Члан 41. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

³⁰ Члан 92. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

³¹ Члан 91. и 92. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

³² Члан 108. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

³³ Члан 124. Породичног закона („Сл. гласник РС“ бр. 8/2005, 72/2011 - др. закони 6/2015)

³⁴ Члан 125. Породичног закона („Сл. гласник РС“ бр. 8/2005, 72/2011 - др. закони 6/2015)

Продужење родитељског права се спроводи после пунолетства детета, ако дете због болести или сметњи у психо-физичком развоју није способно да се само стара о себи и заштити својих права и интереса или ако својим поступцима угрожава сопствена права и интересе³⁵.

Услуге социјалне заштите

Услуге домског смештаја пунолетним особама са инвалидитетом може пружати **установа социјалне заштите**, односно **пружалац услуга социјалне заштите** који је добио **лиценцу** за пружање тих услуга. Смештајем у дом се кориснику обезбеђује становање и задовољење основних животних потреба и здравствена заштита.

Породичним смештајем одраслим и старијим особама омогућава се одржавање или побољшање квалитета живота³⁶.

Дневне услуге у заједници су услуге које подржавају боравак корисника у породици и непосредном окружењу:

- **Услуге дневног боравка** доступне су одраслима са телесним инвалидитетом и интелектуалним тешкоћама, који имају потребу за дневном негом, надзором и подршком у одржању и развијању потенцијала, као одраслим и старим лицима којима је потребна дневна нега и надзор³⁷.
- **Услуга помоћи у кући** доступна је деци, одраслима и старијима, који имају ограничења физичких и психичких способности услед којих нису у стању да независно живе у својим домовима без редовне помоћи у активностима дневног живота, неге и надзора, при чему је породична подршка недовољна или није расположива³⁸.

Услуге подршке за самосталан живот пружају се појединцу да би се његове могућности за задовољење основних потреба изједначиле с могућностима осталих чланова друштва:

- **Услуга становања уз подршку** дуготрајно је доступна особама са физичким инвалидитетом, интелектуалним или менталним тешкоћама, са навршених 15 година. Становањем уз подршку обезбеђује се одговарајући смештај, стручна помоћ и подршка за што потпуније осамостаљивање и укључивање корисника у заједницу³⁹.
- **Услуга персоналне асистенције** доступна је пунолетним лицима са инвалидитетом са процењеним I или II степеном подршке, која остварују право на увећани додатак за туђу негу и помоћ, имају способности за самостално доношење одлука, радно су ангажована или активно укључена у рад различитих удружења грађана, спортских друштава, политичких партија и других облика

³⁵ Члан 123. Породичног закона („Сл. гласник РС“ бр. 8/2005, 72/2011 - др. закони 6/2015)

³⁶ Члан 48. Закона о социјалној заштити („Сл. гласник РС“, бр. 24/2011)

³⁷ Члан 68. и 69. Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите („Сл. гласник РС“, бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

³⁸ Члан 73. и 74. Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите („Сл. гласник РС“, бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

³⁹ Члан 89. Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите („Сл. гласник РС“, бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

*друштвеног ангажмана, односно укључене су у редовни или индивидуални образовни програм*⁴⁰.

Преглед најважнијих запажања:

- У 2021. години на евиденцији ЦСР било је укупно 61.980 пунолетних корисника са инвалидитетом, што је 1,6% мање него 2020. године. Удео особа са инвалидитетом у укупном броју корисника на евиденцији ЦСР у 2021. години је 11,8%. (Графикон 4.1). У петогодишњем периоду овај удео је без значајних промена.
- У старосној структури пунолетних корисника са инвалидитетом на евиденцији ЦСР одрасли корисници чине половину укупног броја корисника односно 49,8%. Значајан је удео и старијих корисника са инвалидитетом који чине 42,7%, а најмањи је удео младих са 7,5%. У полној структури већи је удео корисника мушког пола код младих (57,2%) и код одраслих корисника (54%), док је у категорији старијих значајно више жена са инвалидитетом са уделом од 60,7% (Графикон 4.2).
- Дистрибуција различитих врста инвалидитета одржава се током вишегодишњег периода. Према врсти инвалидитета на евиденцији ЦСР у 2021. години доминирају корисници са телесним инвалидитетом са 47,2%, док је најмањи удео корисника са сензорним 5,5% и перзавивним сметњама 1% (Графикон 4.3).
- У 2021. години 11.405 пунолетних корисника са инвалидитетом је користило право на основни додатак за помоћ и негу другог лица, што је 5,0% мање него 2020. године. Посматрано у односу на старосну структуру број корисника који припадају категоријама одраслих и старијих је готово изједначен, док је младих корисника 10,1%. У протеклих пет година, број старијих корисника основног додатка за туђу негу је смањен за 19,0%, а у односу на 2020. годину за 9,3%. Број младих и одраслих корисника у овом периоду одржава се на сличном нивоу (Графикон 4.4).
- Увећани додатак за помоћ и негу другог лица у 2021. години је користило 30.467 пунолетних корисника, што је за 4,9% мање него 2020. године. У старосној структури ових корисника доминирају одрасли са 50,7% и таква дистрибуција је присутна у претходних пет година (Графикон 4.5). Док је број младих корисника увећаног додатка за туђу негу и помоћ у протеклих пет година на истом нивоу, долази до пада броја старијих корисника 2021. године у односу на 2020. годину за 7,5%, као и до блажег пада броја одраслих корисника (3,4%).
- Услуга домског смештаја доминира у односу на остале услуге смештаја које Закон обезбеђује за ову циљну групу. Према подацима установа за смештај, на дан 31.12.2021. укупно 15.930 пунолетних особа са инвалидитетом је користило услуге домског смештаја: 67,2% је смештено у установе за одрасле и старије, 24,7% у

---

⁴⁰ Члан 99. Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите ("Сл. гласник РС", бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

установе специјализоване за смештај одраслих са инвалидитетом, док је у установама за смештај деце смештено 7,5% (Графикон 4.6).

- У популацији пунолетних корисника са инвалидитетом на домском смештају, на дан 31.12.2021. године доминирају корисници са менталним тешкоћама са 27,4%, за разлику од структуре корисника евидентираних у ЦСР где доминирају корисници са телесним инвалидитетом (Графикон 4.7).
- У току 2021. године окончано је 942 поступка за лишавање пословне способности, од којих је 86,8% потпуно лишено пословне способности, а 13,2% делимично лишено пословне способности (Графикон 4.8). И код потпуног и код делимичног лишавања доминирају одрасли корисници са 55,5% и 69,4%, респективно (Графикон 4.9).
- Укупан број пунолетних корисника под старатељством у 2021. години износио је 13.123, што је 2,3% мање него 2020. године⁴¹. Од укупног броја 44,8% корисника је на домском смештају, 40,3% у сродничким породицама или сопственим породицама, а 1,7% у сродничким хранитељским породицама (Графикон 4.10).
- Број пунолетних особа са инвалидитетом који су користили услуге дневног боравка за децу, младе одрасле и старије са инвалидитетом⁴² у 2021. години је 1.340. Број особа са инвалидитетом које су користиле услуге дневног боравка исти је као и 2020. године, што указује на тренд стагнације након наглог повећања броја особа које су користиле ову услугу 2018. године. Међу корисницима у 2021. години доминирају одрасли са 72,5% (Графикон 4.11).
- Услугу помоћи у кући⁴³ у 2021. години користило је 11.295 пунолетних са инвалидитетом. У старосној структури доминирају старији корисници са 87,8%, затим одрасли корисници са 11,8%, док је удео младих врло мали и износи 0,4% (Графикон 4.12). Подаци указују на велики пораст броја особа са инвалидитетом које су користиле услуге помоћи у кући па је у односу на 2020. годину број особа са инвалидитетом које користе услуге помоћи у кући повећан за 61,6%.
- Услуге персоналног асистента⁴⁴ у 2021. години користило је 296 пунолетних корисника, што указује на наставак тренда повећања броја корисника персоналне асистенције, али нешто споријим темпом у односу на период до 2019. године. Тако је број корисника у односу на 2020. годину повећан за 5,0% (Графикон 4.13). У старосној структури доминирају одрасли корисници са 80,4%, затим старији са 10,5% и млади са 9,1%.

---

⁴¹ Институт старатељства може да се примењује према корисницима који су лишени пословне способности, као и према онима који нису лишени пословне способности.

⁴² Подаци се односе само на кориснике лиценцираних пружалаца. У 2021. години 64 пружалаца услуге дневни боравак за децу, младе, одрасле и старије са инвалидитетом је поседовао лиценцу.

⁴³ Подаци се односе само на кориснике лиценцираних пружалаца. У 2021. години 131 пружалац услуге помоћ у кући је поседовао лиценцу.

⁴⁴ Подаци се односе само на кориснике лиценцираних пружалаца. У 2021. години 21 пружалац услуге персонална асистенција је поседовао лиценцу.

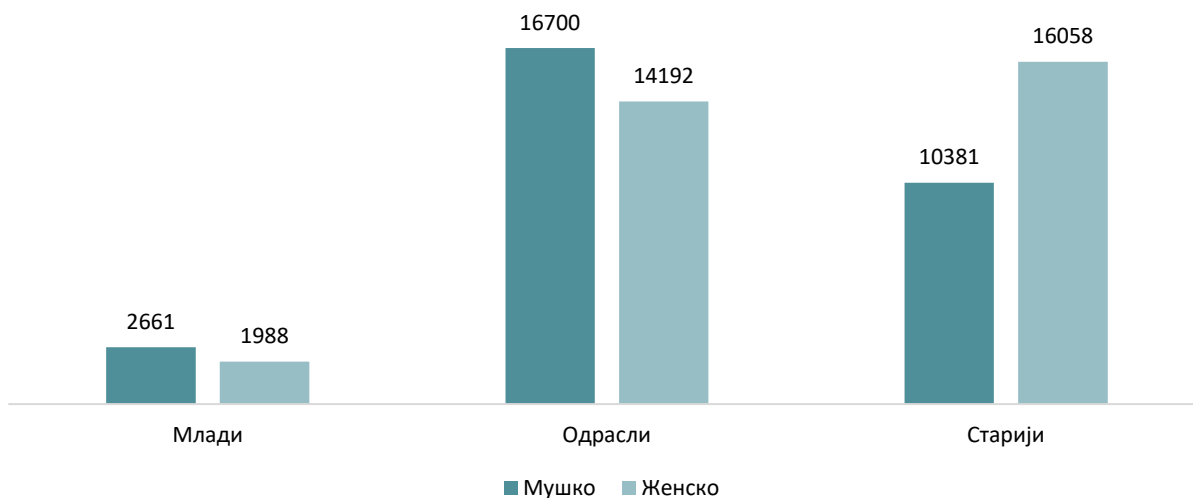
- Услуге становања уз подршку⁴⁵ ...у 2021. години користило је 28 пунолетних особа са инвалидитетом. Подаци указују на пад броја особа које користе ову услугу, па је у односу на 2020. годину број особа са инвалидитетом који користе услугу становања уз подршку смањен за 15,2%. У односу на узраст, услугу доминантно користе одрасли корисници са уделом од 71,4%. (Графикон 4.14).

Графикон 4.1 – Пунолетне особе са инвалидитетом на евиденцији ЦСР, 2017 – 2021.

Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.2 – Пунолетне особе са инвалидитетом на евиденцији ЦСР према старости и полу, 2021.

Извор: Извештај ЦСР

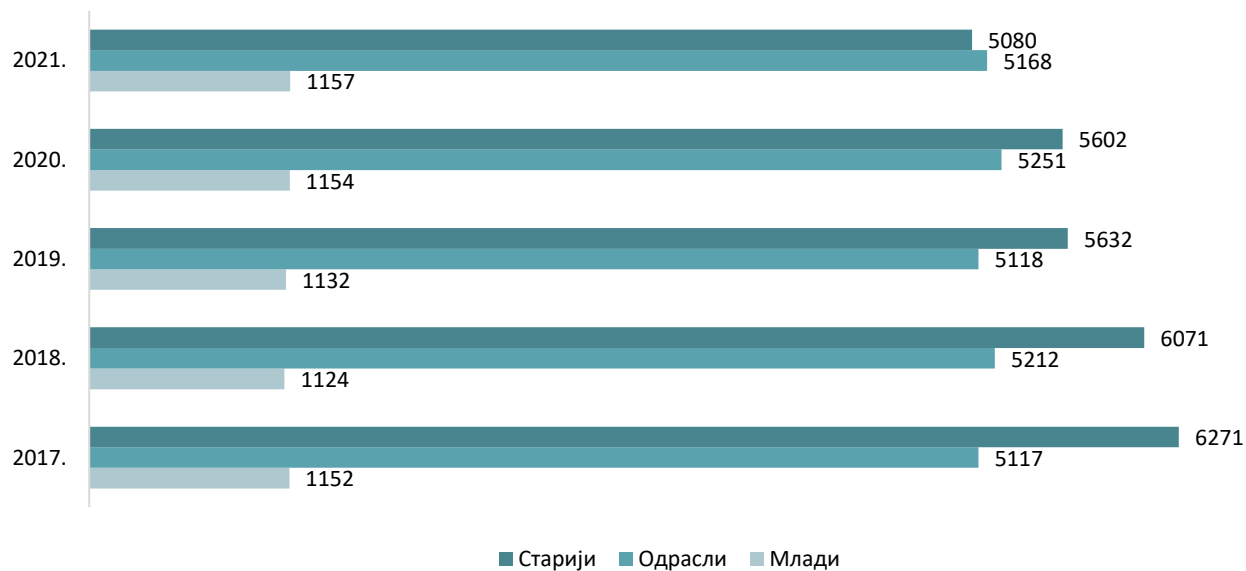
⁴⁵ Подаци се односе само на кориснике лиценцираних пружалаца. У 2021. години четири пружалаца услуге становање уз подршку за особе са инвалидитетом је имало лиценцу за рад.

Графикон 4.3 – Пунолетне особе са инвалидитетом на евиденцији ЦСР према врсти инвалидитета, 2017-2021.

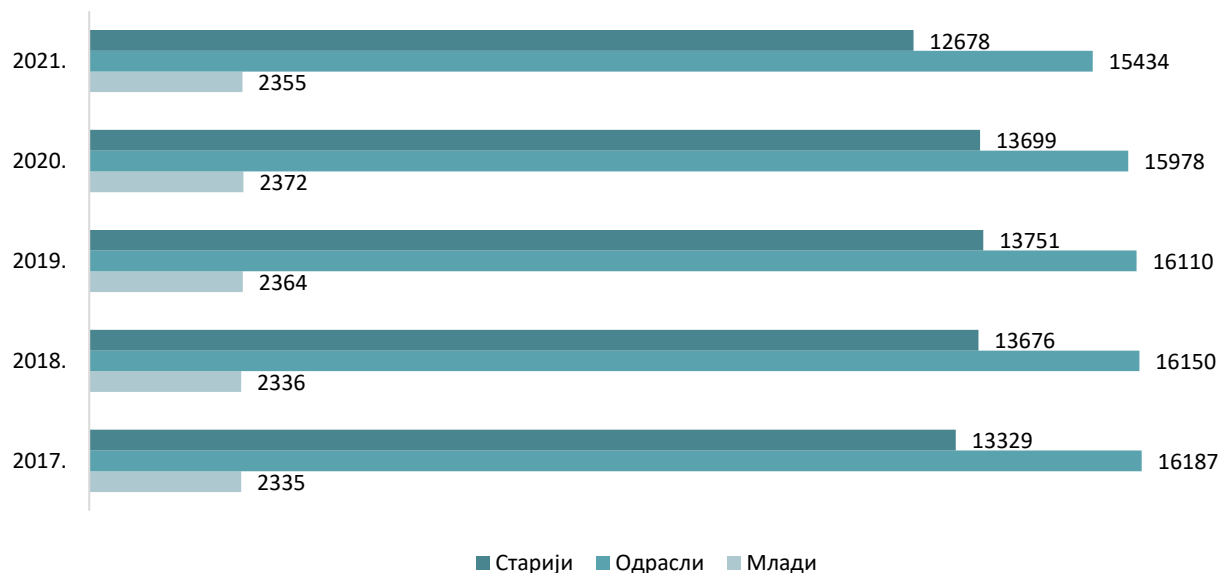
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.4 – Пунолетне особе са инвалидитетом корисници основног додатка за помоћ и негу другог лица према старости, 2017 - 2021.

Извор: МРЗБСП

Графикон 4.5 – Пунолетне особе са инвалидитетом корисници увећаног додатка за помоћ и негу другог лица према старости, 2017 - 2021.

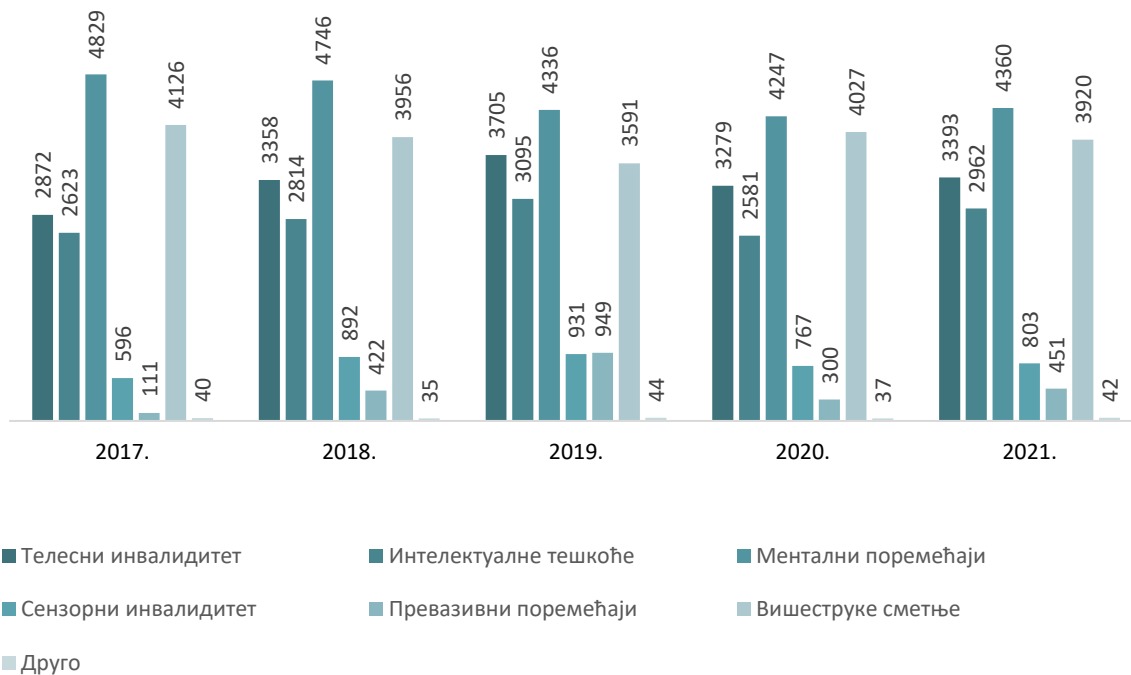
Извор: МРЗБСП

Графикон 4.6 – Пунолетне особе са инвалидитетом корисници домског смештаја према врсти установе за смештај, 2017 - 2021. (%)

Извор: Извештаји установа за смештај у систему социјалне заштите

Графикон 4.7 – Пунолетне особе са инвалидитетом корисници домског смештаја према врсти инвалидитета, 2017 - 2021.

Извор: Извештаји установа за смештај у систему социјалне заштите

Графикон 4.8 – Пунолетне особе које су у току године лишене пословне способности, 2017 – 2021.

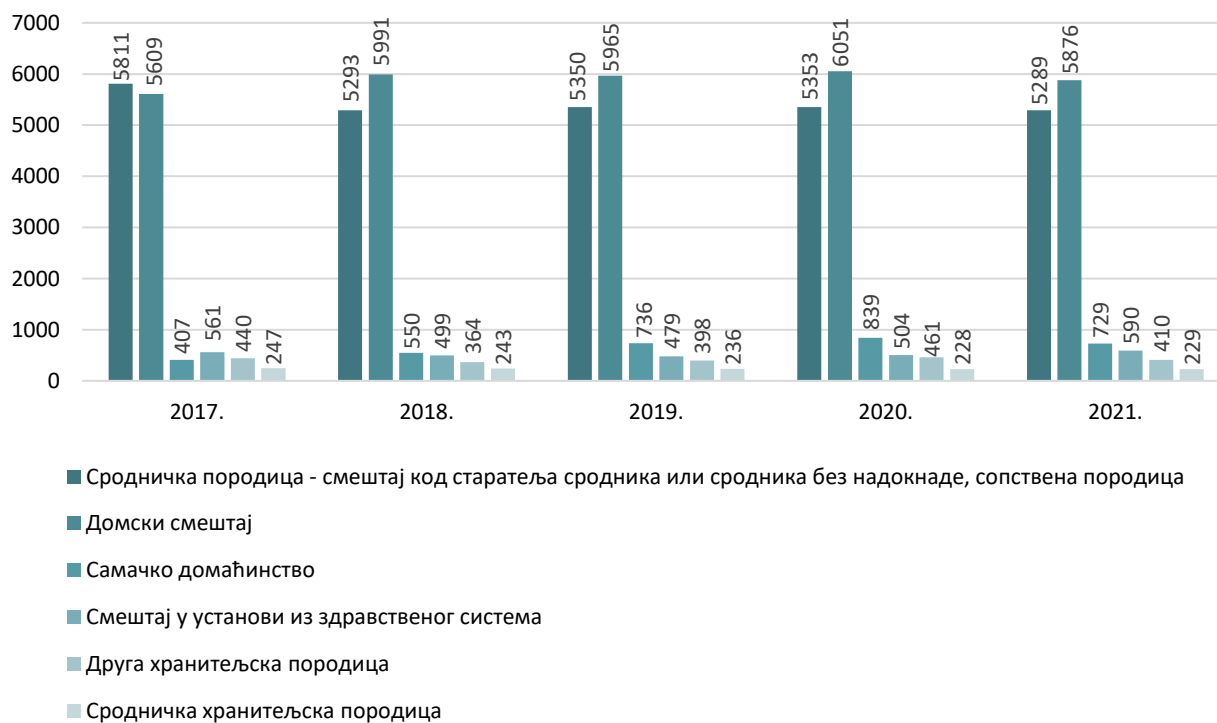
Извор: Извештаји ЦСР

Графикон 4.9 – Пунолетне особе које су у току године лишене пословне способности према старости, 2021.

Извор: Извештаји ЦСР

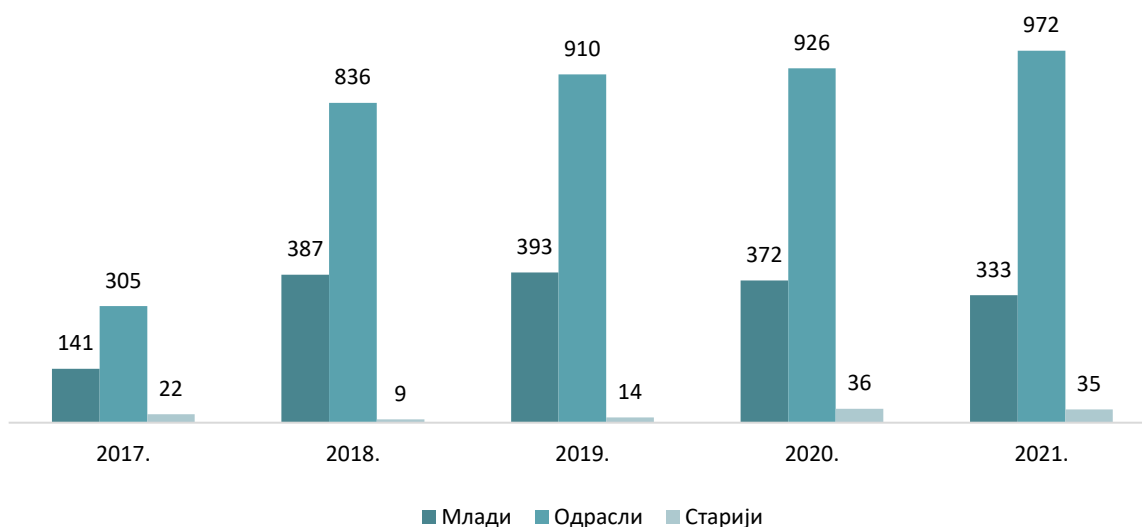
Графикон 4.10 – Пунолетни корисници под старатељством према врсти смештаја, 2017 – 2021.

Извор: Извештаји ЦСР

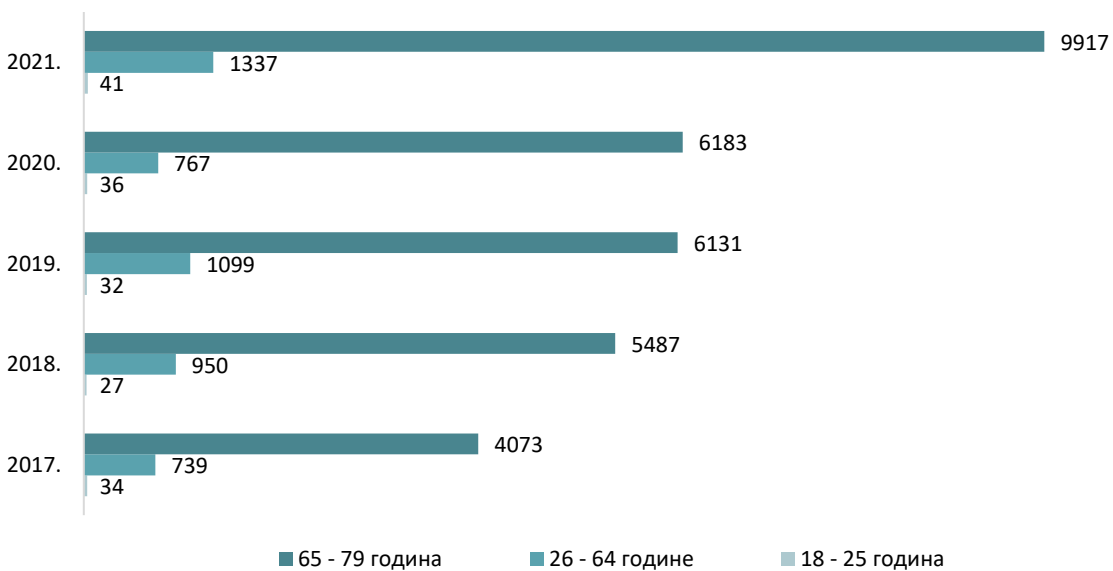

Графикон 4.11 – Пунолетне особе са инвалидитетом корисници услуге дневни боравак према старости, 2017 – 2021.

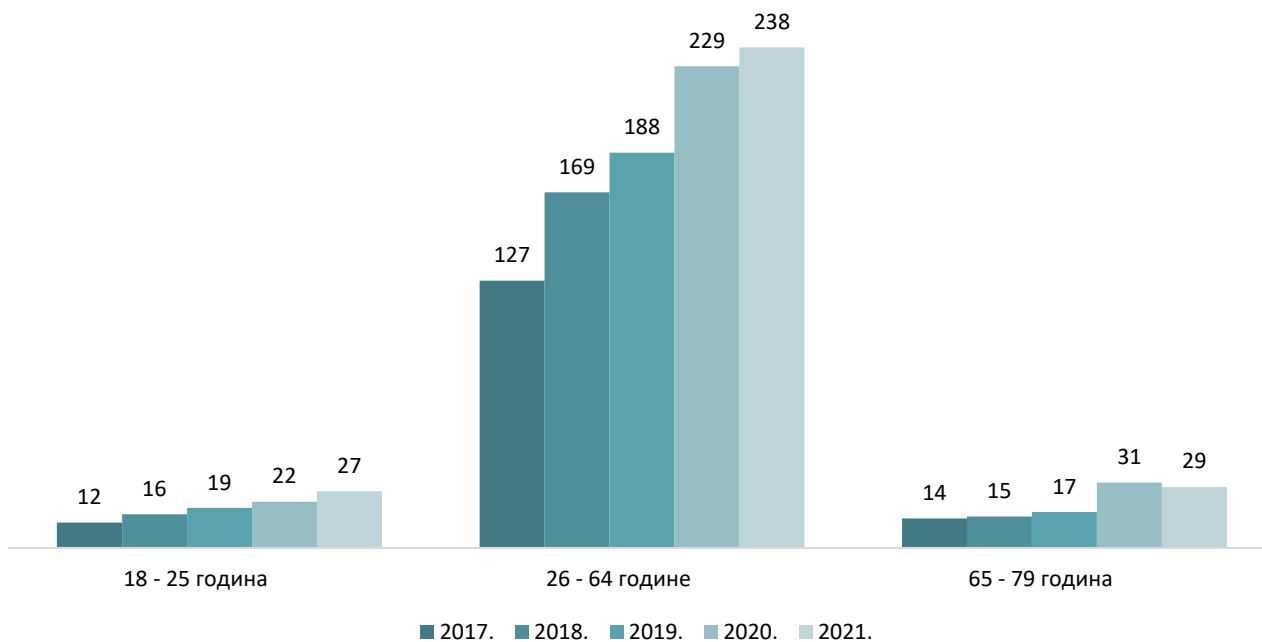
Извор: Извештаји ЛПЛУ

Графикон 4.12 – Пунолетне особе са инвалидитетом корисници услуге помоћи у кући према старости, 2017 – 2021.

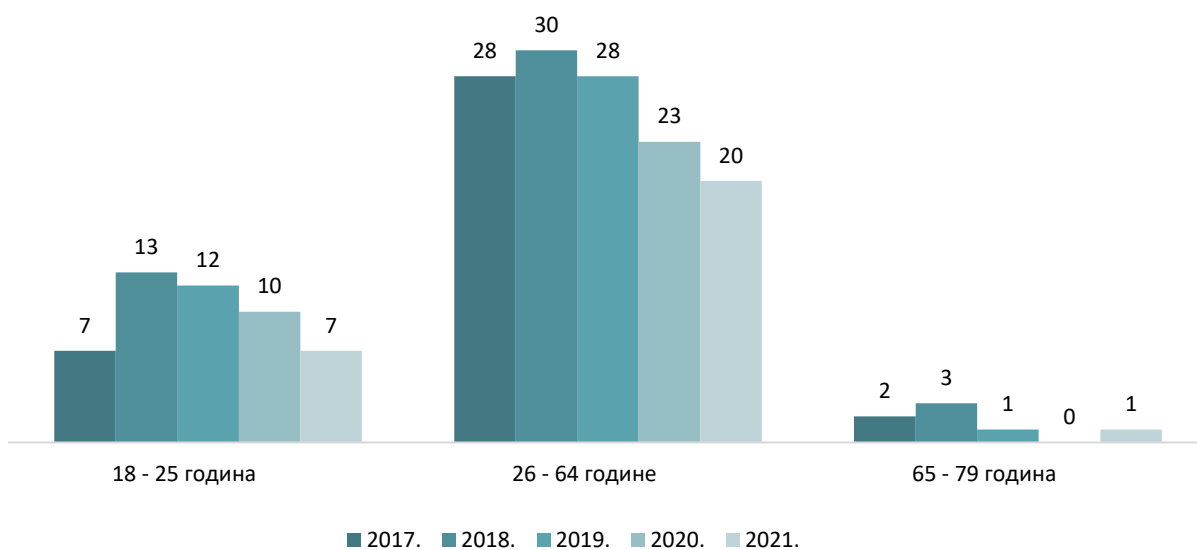
Извор: Извештаји ЛПЛУ

Графикон 4.13 – Пунолетне особе са инвалидитетом корисници услуге персоналне асистенције према старости, 2017 - 2021.

Извор: Извештаји ЛПЛУ

Графикон 4.14 – Пунолетне особе са инвалидитетом корисници услуге становање уз подршку према старости, 2017 - 2021.

Извор: Извештаји ЛПЛУ

5. КОРИСНИЦИ БЕЗ УСЛОВА ЗА САМОСТАЛАН ЖИВОТ И ОДГОВАРАЈУЋЕГ ПОРОДИЧНОГ СТАРАЊА

Корисници без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања су пунолетне особе угрожене ризицима услед старости, породичних и животних околности којима је неопходна друштвена помоћ и подршка: млади у процесу осамостаљивања, особе које се суочавају са тешкоћама услед зависности од алкохола и дрога, бескућници, страни држављани и лица без држављанства у потреби за социјалном заштитом, односно старији од 65 година који услед неког од ових разлога имају потребе за домским смештајем.

Систем социјалне заштите обезбеђује следећи различити права, мера и услуга намењених овој категорији пунолетних корисника:

Услуга смештаја обезбеђује се смештајем корисника у:

- 1) сродничку, хранитељску и другу породицу за одрасле и старије (породични смештај);
- 2) дом за смештај корисника, укључујући мале домске заједнице (домски смештај)
- 3) прихватилиште;
- 4) друге врсте смештаја, у складу са законом⁴⁶.

*Услуге **домског смештаја** може пружати установа социјалне заштите, односно пружалац услуга социјалне заштите који је добио лиценцу за пружање услуга. Услуге домског смештаја пружају се младим, одраслим и старијим лицима која услед ограничених способности не могу да живе самостално, без целодневне подршке, неге или надзора⁴⁷.*

***Породичним смештајем** се младима привремено, до завршетка редовног школовања односно навршене 26. године живота обезбеђује нега, заштита и услови за оптималан развој у породичном окружењу, док се одраслим и старијим особама омогућава одржавање или побољшање квалитета живота⁴⁸.*

***Услуга смештаја у прихватилиште** за младе, одрасле и старије усмерена је на успостављање осећања сигурности као основе за даљи напредак и оснаживање корисника, ради подизања њихове способности за безбедан живот и укључивање у заједницу⁴⁹. Услуге смештаја у прихватилиште пружају се најдуже до шест месеци.⁵⁰*

***Дневне услуге у заједници** су услуге које подржавају боравак корисника у породици и непосредном окружењу:*

- **Услуга помоћ у кући** доступна је младима, одраслима и старијима који имају ограничења физичких и психичких способности услед којих нису у стању да

⁴⁶ Члан 47. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

⁴⁷ Члан 23. Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите ("Сл. гласник РС", бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

⁴⁸ Члан 48. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

⁴⁹ Члан 26. Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите ("Сл. гласник РС", бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

⁵⁰ Члан 25. Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите ("Сл. гласник РС", бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

независно живе у својим домовима без редовне помоћи у активностима дневног живота, неге и надзора, при чему је породична подршка недовољна или није расположива⁵¹.

У групи услуга подршке за самосталан живот ова категорија корисника користи услуге становања уз подршку. Услуга становања уз подршку доступна је најдуже две године: лицима узраста између 15 и 26 године које по престанку смештаја у установи социјалне заштите не могу или не желе да се врате у биолошку или сродничку породицу, нити су у могућности да започну самосталан живот; немају могућности да и даље живе у биолошким или сродничким породицама, као алтернатива смештају ради оспособљавања за самосталан живот и лицима леченим од зависности од алкохола или психо-активних супстанци, старијим од 18 година⁵².

Преглед најважнијих запажања:

- На дан 31.12.2021. године укупан број корисника на смештају у установама социјалне заштите износио је 20.421, што је за 5,5% више него 2020. године. Највећи удео корисника чине пунолетни којих је 97,3%, односно 19.867. Док подаци указују на благ пораст корисника на смештају, уочава се наставак континуираног тренда пада броја деце на смештају у установама социјалне заштите, па је у односу на 2020. годину број деце на смештају смањен за 10,5%, односно 45,8% у десетогодишњем периоду (Графикон 5.1).
- Број пунолетних корисника на смештају у установама за смештај особа са инвалидитетом као и у установама за смештај деце и младих одржава се на петогодишњем нивоу, док број корисника у установама за смештај одраслих и старијих варира (Графикон 5.2).
- Од укупног броја смештених у установама за одрасле и старије 7.482 корисника смештено је у јавном, а 7.097 у општем сектору⁵³. У односу на 2017. годину број корисника у јавном сектору смањен је за 14,7%, док је у општем сектору повећан за 52,2%. У 2021. години доминирају корисници преко 80 година са 43,7% у јавном и 59,6% у општем сектору (Графикон 5.3). У полној структури у оба сектора у 2021. години доминирају жене са 62,7% у јавном и 68,2% у општем сектору (Графикон 5.4).
- Доминантан разлог смештаја у установама за одрасле и старије у 2021. години је одсуство адекватног породичног старања, односно породичне подршке или помоћи са уделом од 40,5% у јавном и 51,2% у општем сектору. Материјално угрожени корисници смештају се већином у домове из јавног сектора (са уделом од 10,4% у односу на остале разлоге), за разлику од општег сектора где је материјална угроженост корисника разлог смештаја у само 0,4% случајева (Графикон 5.5).

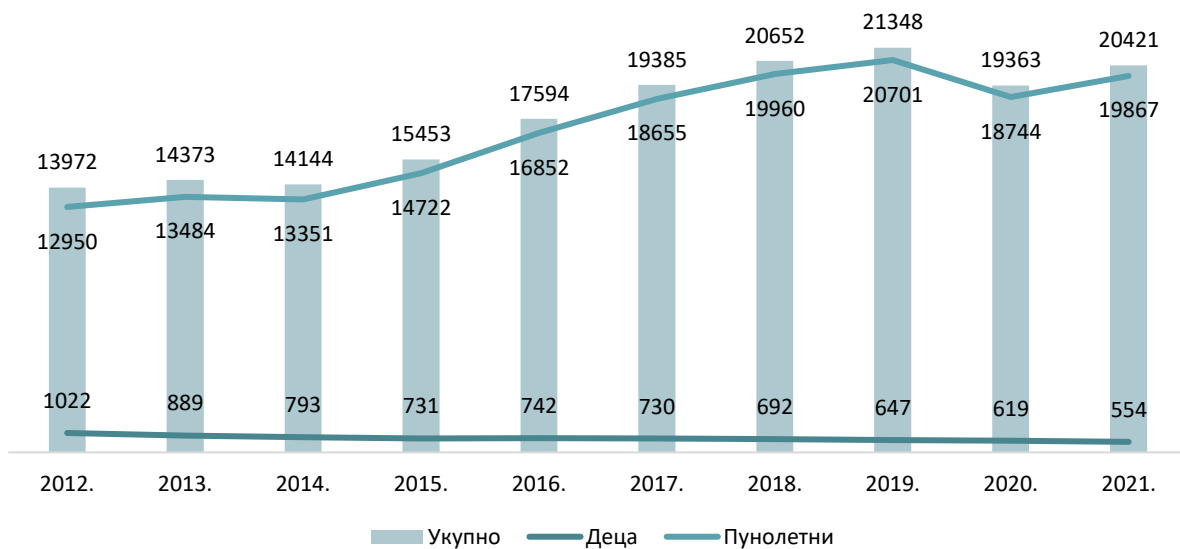
⁵¹ Члан 73. и 74. Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите ("Сл. гласник РС", бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

⁵² Члан 89. Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите ("Сл. гласник РС", бр. 42/2013, 89/2018 и 73/2019)

⁵³ Сектор је класификован на две групе, јавни и општи. Јавни сектор подразумева пружаоце чије је оснивач република, покрајина и јединица локалне самоуправе, а општи сектор све остале осниваче.

- У 2021. години центри за социјални рад упутили су 34 корисника на услуге становања уз подршку, што је сличан број упућених корисника као и 2020. године. Ипак, на десетогодишњем нивоу присутан је тренд смањења упућивања младих на коришћење услуге становање уз подршку од стране ЦСР, при чему у протеклих десет година смањење износи 65,7%⁵⁴ (Графикон 5.6).
- Укупан број пунолетних корисника без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања који су користили услугу прихватилишта за одрасле и старије у 2021. години је 590, што је повећање од 32,7% у односу на 2020. годину (Графикон 5.7). У полној структури доминирају мушкарци са 54,2%.
- Услугу помоћ у кући је у 2021. години користило укупно 16.335 пунолетних корисника, што је повећање од 2,7% у односу на 2020. годину (Графикон 5.8). У односу на укупан број пунолетних корисника услуге помоћи у кући, 69,1% корисника чине особе са инвалидитетом, а 30,9% корисници којима је потребна додатна подршка у активностима дневног живота, неге и надзора, јер им породична подршка није довољна или није расположива.

Графикон 5.1 – Корисници на смештају у установама социјалне заштите, 2012 - 2021.

Извор: Извештаји установа за смештај у систему социјалне заштите

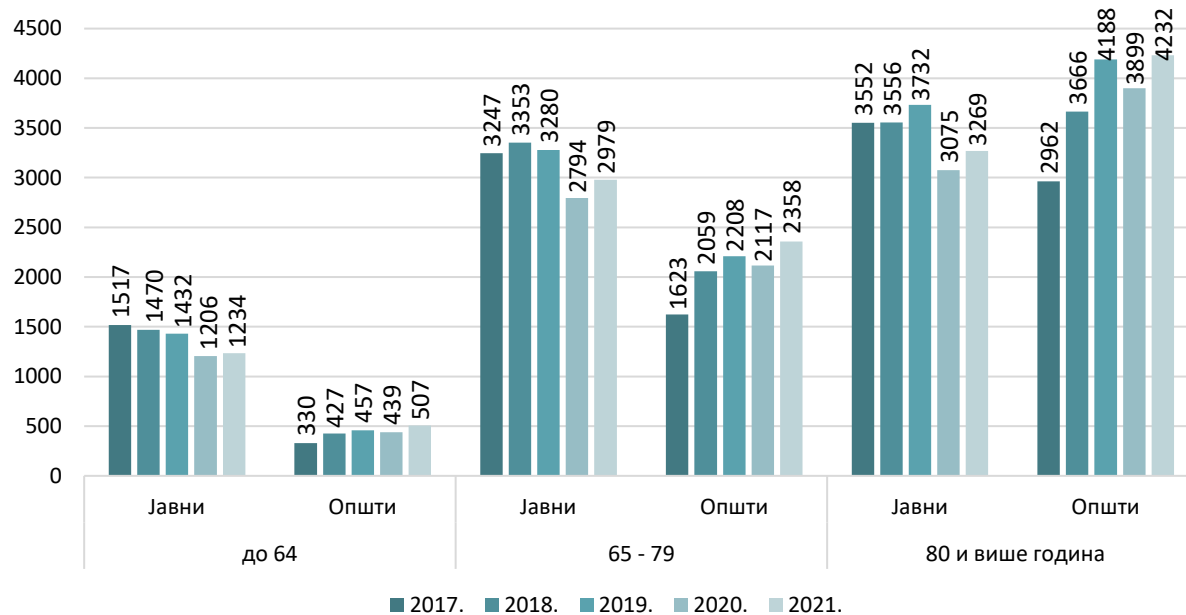
⁵⁴ Динамика лиценцирања пружалаца услуге Становање уз подршку је у односу на остале групе услуга је најспорија и једина бележи смањење броја пружалаца.

Графикон 5.2 – Пунолетни корисници на смештају у установама социјалне заштите, 2017 - 2021.

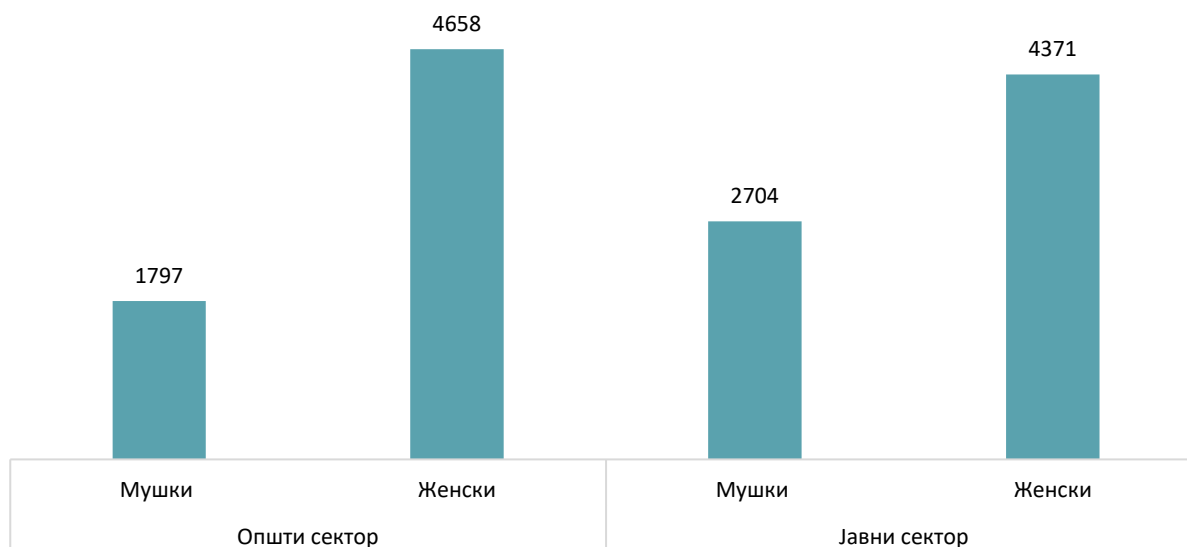
Извор: Извештаји установа за смештај у систему социјалне заштите

Графикон 5.3 – Одрасли и старији без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања на смештају у установама за старије према старости, 2017 - 2021.

Извор: Извештаји установа за одрасле и старије из јавног и општег сектора

Графикон 5.4 – Одрасли и старији без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања на смештају у установама за старије према полу, 2021.

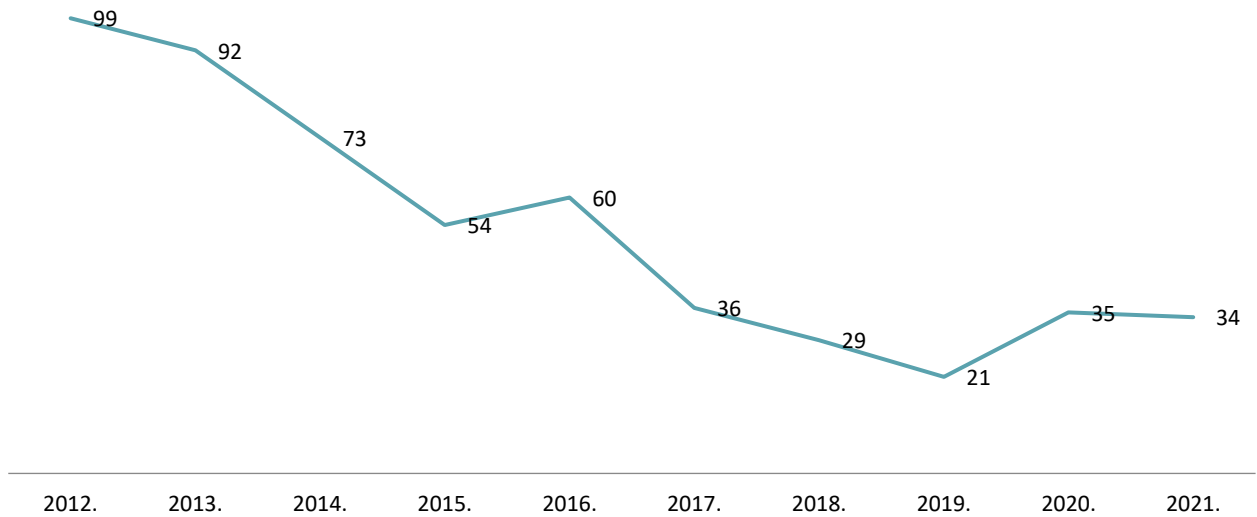
Извор: Извештаји установа за одрасле и старије из јавног и општег сектора

Графикон 5.5 – Корисници без услова за самосталан живот на смештају у установама за старије према породичном статусу пре смештаја у дом на дан 31.12.2021. (%)

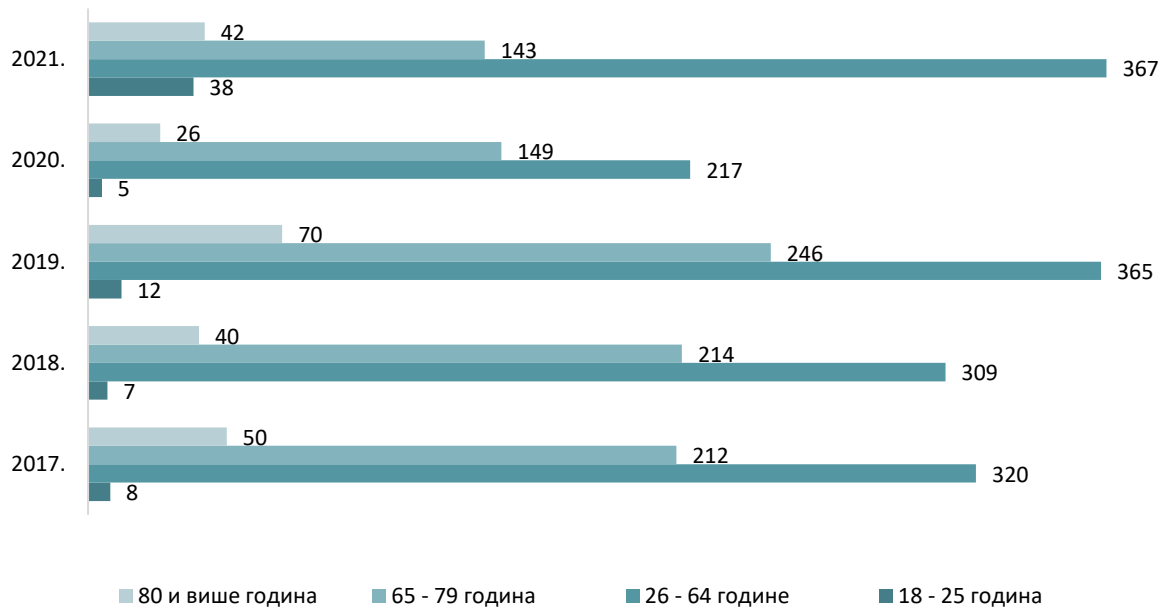
Извор: Извештаји установа за одрасле и старије из јавног и општег сектора

Графикон 5.6 – Млади које је ЦСР упутио на коришћење услуге становање уз подршку, 2012 – 2021.

Извор: Извештаји ЦСР

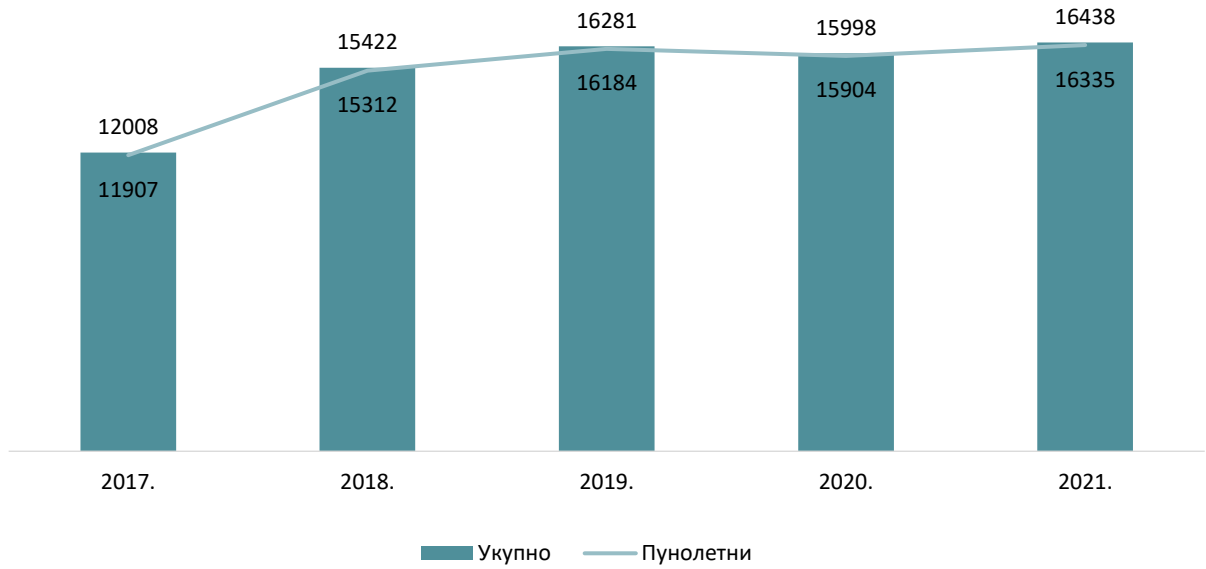
Графикон 5.7 – Пунолетни корисници услуге прихватилиште за одрасле и старије, 2017 - 2021.

Извор: Извештаји ЛПЛУ

Графикон 5.8 – Пунолетне особе без услова за самосталан живот и одговарајућег породичног старања корисници услуге помоћ у кући, 2017 - 2021.

Извор: Извештаји ЛПЛУ

6. МАТЕРИЈАЛНО УГРОЖЕНИ КОРИСНИЦИ

Корисник права или услуга социјалне заштите је појединац, односно породица која се суочава с препрекама у задовољавању потреба, услед чега не може да достигне или да одржи квалитет живота или нема довољно средстава за подмирење основних животних потреба, а не може да их оствари својим радом, приходом од имовине или из других извора.

Право на новчану социјалну помоћ

Право на новчану социјалну помоћ припада појединцу, односно породици, који својим радом, приходима од имовине или из других извора остварују приход мањи од износа новчане социјалне помоћи утврђеног Законом о социјалној заштити ⁵⁵.

Породицом, у смислу остваривања права на новчану социјалну помоћ, сматрају се супружници и ванбрачни партнери, деца и сродници у правој линији без обзира на степен сродства, као и сродници у побочној линији до другог степена сродства под условом да живе у заједничком домаћинству, а чланом породице сматра се и дете које не живи у породици, а налази се на школовању - до краја рока прописаног за школовање, а најкасније до навршене 26. године живота, и супружник без обзира где фактички живи. Чланом породице не сматра се извршилац насиља у породици, односно његови приходи и имовина не утичу на право жртава насиља у породици да остваре новчану социјалну помоћ, ако испуњавају друге услове прописане овим законом.

Право на новчану социјалну помоћ може остварити појединац, односно породица под условом да⁵⁶:

- 1) нема других непокретности, осим стамбеног простора који одговара потребама појединца, односно породице и земљишта у површини до 0,5 хектара,*
- 2) појединац, односно члан породице није продао или поклонио непокретну имовину или се одрекао права на наслеђивање непокретне имовине или ако је протекао период у којем би, од тржишне вредности непокретне имовине коју је продао, поклонио или се одрекао права на наслеђивање, могао обезбеђивати помоћ у смислу овог закона;*
- 3) појединац, односно члан породице не поседује покретну имовину чијим коришћењем или отуђењем, без угрожавања основних животних потреба, може да обезбеди средства у висини шестоструког износа новчане социјалне помоћи која би му била утврђена по овом закону у моменту подношења захтева за новчану социјалну помоћ;*
- 4) појединац, односно члан породице није закључио уговор о доживотном издржавању.*

Право на новчану социјалну помоћ може остварити и појединац који није способан за рад, односно породица чији сви чланови нису способни за рад, ако поред стамбеног простора који одговара потребама породице имају земљиште у површини до једног хектара.

---

⁵⁵ Члан 81. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

⁵⁶ Члан 82. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

Изузетно, право на новчану социјалну помоћ може остварити појединац, односно породица који не испуњава услове из става 1 тачка 1) и става 2 овог члана ако центру за социјални рад да сагласност за упис хипотеке на своје непокретности ради обезбеђења намарења потраживања у висини валоризованог износа исплаћене новчане социјалне помоћи.

Право на новчану социјалну помоћ може остварити радно способан појединац, односно члан породице⁵⁷:

1) ако се налази на школовању или оспособљавању за рад у смислу овог закона или се води на евиденцији незапослених лица;

2) ако није одбио понуђено запослење, радно ангажовање на привременим, повременим или сезонским пословима, стручно оспособљавање, преквалификацију, доквалификацију или основно образовање;

3) ако му радни однос није престао његовом вољом, његовом сагласношћу или његовом кривицом, због дисциплинске или кривичне одговорности, осим ако је од престанка радног односа протекло годину дана или ако је по престанку радног односа наступила неспособност за рад;

4) ако се сам стара о свом детету са сметњама у развоју тако да не може да буде радно ангажован.

Ако породица не испуњава услове за остваривање права на новчану социјалну помоћ због тога што њен члан не испуњава услове из става 1. овог члана, право на новчану социјалну помоћ признаје се само њеном члану који није способан за рад, под условима утврђеним овим законом.

Право на увећану новчану социјалну помоћ остварује: појединац који није способан за рад, односно породица чији су сви чланови нису способни за рад и једнородитељска породица.

Износ новчане социјалне помоћи одређује се према скали⁵⁸. Породица која има више од шест чланова има право на новчану социјалну помоћ за шест чланова⁵⁹. Увећана новчана социјална помоћ утврђује се тако што се припадајући износ новчане социјалне помоћи за појединца, односно породицу увећава за 20%⁶⁰.

Једнократна помоћ је помоћ која се обезбеђује лицу које се изненада или тренутно нађе у стању социјалне потребе, као и лицу које се упућује на домски или породични смештај, а које нема средстава да обезбеди одећу, обућу и трошкове превоза неопходне за реализацију смештаја. Једнократна помоћ може бити новчана или у натури⁶¹. Ближе услове и начин остваривања и висину једнократне помоћи прописује јединица локалне самоуправе.⁶²

⁵⁷ Члан 83. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

⁵⁸ 1) за појединца, односно носиоца права у породици - у висини основице 1; 2) за сваку наредну одраслу особу у породици - од висине основице 0,5; 3) за дете до 18 година - од висине основице 0,3.

⁵⁹ Члан 88. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

⁶⁰ Члан 90. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

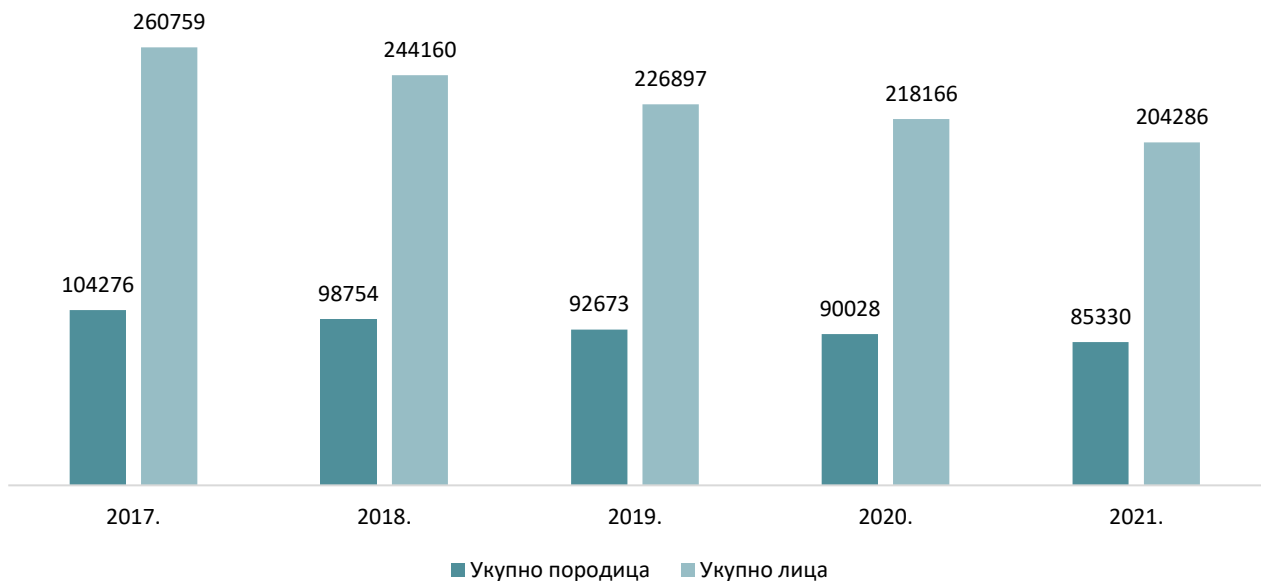
⁶¹ Члан 110. Закона о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

⁶² Закон о социјалној заштити, члан 110.

Преглед најважнијих запажања:

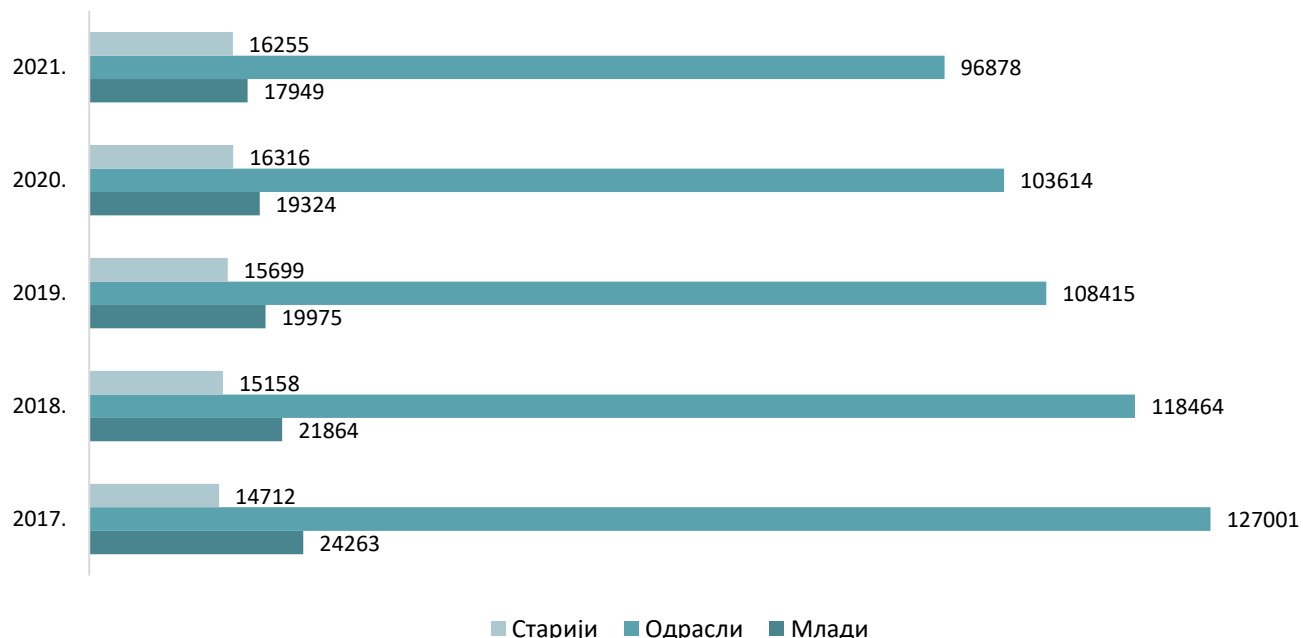
- У 2021. години право на новчану социјалну помоћ користило је укупно 204.286 корисника, односно 85.330 породица (Графикон 6.1). У 2021. години наставља се тренд смањења броја корисника НСП, па је број корисника НСП у 2021. години за 6,4% мањи него у 2020. години.
- Од укупног броја корисника НСП у 2021. години, пунолетни корисници чине 64,2%. У старосној структури пунолетних доминирају одрасли корисници са 73,9%, удео младих је 13,7%, а старијих 12,4% (Графикон 6.2).
- У структури породица корисника НСП према броју чланова у 2021. години доминирају једночлане породице са уделом од 43,3%, а потом двочлане породице са 20,1% (Графикон 6.3).
- У 2021. години ЦСР је донео 154.348 решења којима се признаје право на једнократну новчану помоћ што је за 8,4% мање у односу на 2020. годину (Графикон 6.4).

Графикон 6.1 – Породице које остварују право на НСП и број лица у породицама, 2017 – 2021.

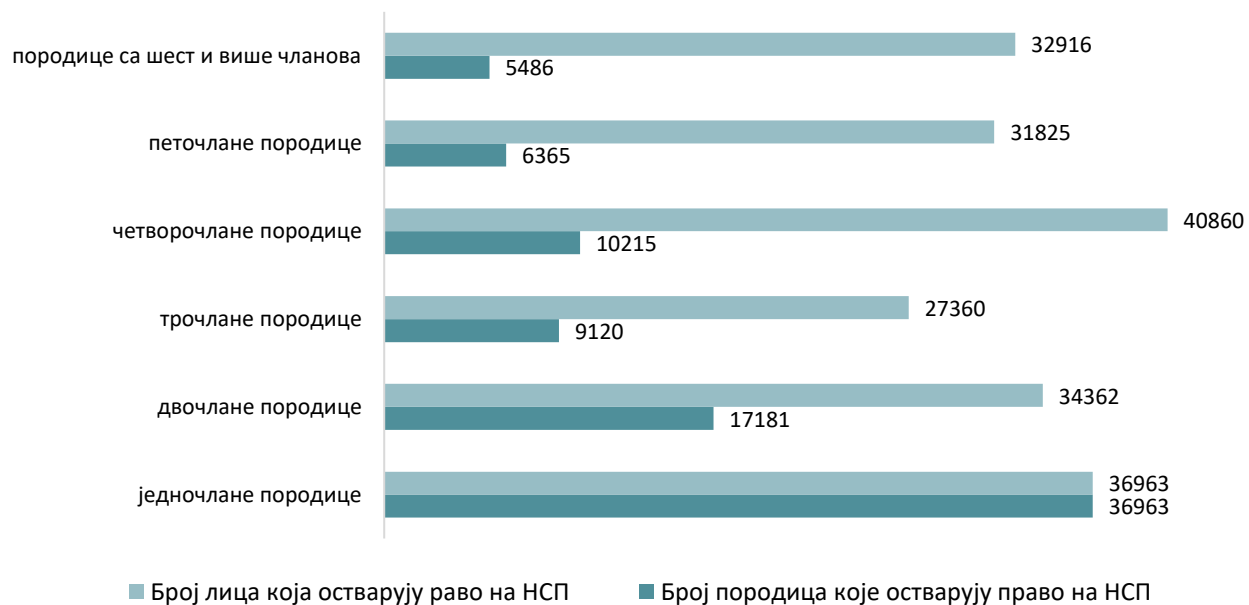
Извор: МРЗБСП

Графикон 6.2 – Пунолетни корисници НСП према старости, 2017 - 2021.

Извор: МРЗБСП

Графикон 6.3 – Породице које остварују право на НСП према броју чланова и лица, 2021.

Извор: МРЗБСП

Графикон 6.4 – Број решења ЦСР о признавању права на једнократну новчану помоћ, 2017 – 2021.

Извор: МРЗБСП